



PERBINCANGAN RAKYAT DEMI MELAYU

SIRI 1/2022

TAJUK:

**KEPIMPINAN MELAYU DAN INSTITUSI RAJA-RAJA:
PERANAN, VISI DAN MISI KEPIMPINAN**

Panel:

**DATUK PROF. DR. SHAMRAHAYU AB. AZIZ
(penyampai ucaptama)**

PROF. MADYA DR. MOHD HAZMI MOHD RUSLI

DR. FAREED MOHD HASSAN

DR. ABDULLAAH JALIL

PROF. DR. SUPYAN HUSSIN

Ditranskrip Oleh:

NUR ARIFAH BINTI MOHD DIN

Disunting Oleh:

NUR ARIFAH BINTI MOHD DIN

Terbitan:

GABUNGAN DEMI MALAIU

Kepimpinan Melayu dan Institusi Raja-raja: Peranan, Visi dan Misi Kepimpinan

Durasi: 3:09:44

Lokman Hakiem Abd Samad = (1:27 – 1:29)

Baik, Puan Miti. Kita boleh mulakan program kita pada petang ini. Silakan.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (1:27 – 4:21)

Okey. Terima kasih. Bismillahirrahmanirrahim. Assalamualaikum wbt. Terlebih dahulu kita ucapkan selamat datang kepada pelayar-pelayar di luar sana. Pada petang ini, kita akan mengadakan satu webinar di bawah anjuran Perbincangan Rakyat Demi Melayu yang menampilkan empat orang panel dan seorang ucapan tama. Webinar ini bertemakan “Kepimpinan Melayu dan Institusi Raja-raja: Peranan, Visi dan Misi Kepimpinan”. Jadi, sebelum kita memperkenalkan penyampai ucapan tama kita pada petang ini dan kemudiannya, kita akan terus beralih kepada forum yang menampilkan empat orang panel, terlebih dahulu serba sedikit saya ingin mengalau-alukan para pelayar di luar sana untuk terus aktif mengajukan pertanyaan, komen, pandangan supaya ia dapat dikupas dan dibincang oleh panel kita sebentar lagi. Jadi, sebelum kita memulakan program pada petang ini, insya-Allah, kita harapkan program kita berjalan dengan lancar dan kita mendapat manfaat daripada program yang dianjurkan oleh Gabungan Demi Melayu ini. Sedikit sebanyak saya ingin memperkenalkan tetamu ucapan tama kita sebenarnya, Yang Berbahagia Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz. Sebenarnya tidak perlu diperkenalkan lagi. Saya rasa semua memang biasa melihat kelibat dan juga penyampaian Yang Berbahagia Datuk baik secara maya ataupun secara fizikal. Serba sedikit, Yang Berbahagia Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz merupakan seorang lulusan undang-undang dari Universiti Islam Antarabangsa Malaysia. Berasal dari Kelantan. Beliau banyak terlibat dalam penyampaian di pelbagai platform di media massa ataupun secara fizikal, berkongsi kepakaran, memberi pendidikan, pengetahuan kepada kita semua perihal institusi beraja. Beliau merupakan salah seorang pakar perlumbagaan yang dikenali di negara kita. Antara aktiviti yang melibatkan penglibatan beliau termasuklah menjadi panel pemikir Kepimpinan Muda Islamik Dakwah Foundation, anggota panel pakar kajian undang-undang murtad Majlis Agama Islam Pahang dan sebenarnya kalau kita baca resume Yang Berbahagia Datuk Prof. memang panjang. Prof. sekarang berkhidmat sebagai Penyandang Kursi Institut Raja-Raja Melayu. Jadi tanpa

membuang masa, kita menjemput Prof. untuk menyampaikan ucap tama bagi program kita pada petang ini. Dipersilakan, Prof.

(*mute*)

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (5:03 – 5:06)

Maaf, Prof. Kami tidak dapat mendengar suara Prof. Mungkin Prof. *mute*.

Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz (penyampai ucap tama) = (5:12 – 5:20)

Boleh dengar? (ketawa) Saya pakai *earphone* tadi. Sekarang okey tidak? Kalau saya pakai *earphone*, okey?

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (5:21)

Boleh dengar, Prof.

Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz (penyampai ucap tama) = (5:23 – 44:44)

Saya tidak mahu mengacau bunyi-bunyi kucing saya di sini. Tetapi saya ada sedikit masalah. Tidak mengapalah, saya tidak perlu pakai. Bunyinya berdengung. Baik, saya mengucapkan terima kasih kepada Pertubuhan Demi Melayu dan juga rakan-rakan penonton. Saya alu-alukan juga rakan-rakan yang menjadi panel untuk forum kita pada petang ini. Semoga apa yang kita bincangkan pada petang ini akan mendapat kerahmatan Allah dan juga keberkatan Ilahi dari segi ilmunya. Saya diberi masa lebih kurang 40 minit untuk bersama dengan tuan-tuan dan puan-puan bagi tajuk ini. Dalam paparan Facebook saya telah *reach* tidak ramai, cuma 6000 lebih. Saya harap para pelayar juga suka berkongsi program ini supaya dapat mencapai ramai lagi rakan kita yang mahu menambah ilmu dan pengetahuan. Jadi, tajuk program kita pada petang ini, saya fikir amat bersesuaian dan tepat pada masanya sebagai seorang yang mengkaji kedudukan ataupun peranan dan fungsi raja-raja Melayu. Saya fikir, program ini hendaklah sentiasa dihidupkan dan diberikan penghayatan yang sepenuhnya dan sepatutnya bukanlah bermusim-musim. Kita terus membicarakan isu ini demi kepentingan bangsa Melayu dan juga institusi warisan atau institusi beraja itu sendiri. Saya memilih tajuk “Analisis Perlembagaan Parti Politik dalam Memartabatkan, Memperkuuhkan dan Memuliakan Institusi Raja-raja” kerana saya fikir ia jarang diperkatakan walaupun kita melihat bahawa berlakunya, wujudnya kenyataan-kenyataan daripada parti-parti politik atau wujudnya pendirian-pendirian parti-parti politik terhadap

institusi beraja. Namun, perbincangan tentang perlombagaan parti-parti politik tersebut tidak diketengahkan dalam perbahasan awam. Saya ingat suatu masa dahulu, ramai yang membincangkan, contoh perlombagaan bagi parti UMNO ataupun parti DAP. Tetapi pada saya, dari segi penghuraian setiap peruntukan itu tidaklah dinyatakan secara ilmiah atau dibahaskan secara mendasar berdasarkan peruntukan Perlombagaan Persekutuan. Jadi, saya memilih tajuk ini kerana saya fikir saya perlu memulakan perbahasan awam tentang kedudukan parti-parti politik bagi menjamin pemimpin dan kepimpinan parti-parti politik itu terus memartabatkan, memperkuuh dan juga memuliakan institusi raja-raja Melayu. Sebelum saya lihat kepada perlombagaan-perlombagaan tersebut, saya suka kongsi dari segi kepentingan melihat perlombagaan itu. Kenapa penting sangat untuk kita melihat perlombagaan parti-parti politik? Perlombagaan ialah dokumen utama dalam menentukan hala tuju dan gerak kerja setiap pertubuhan termasuklah juga pertubuhan parti-parti politik. Perlombagaan parti-parti itu atau persatuan-persatuan itu yang berfungsi sebagai dokumen yang menentukan antara lain nama, objektif atau matlamat sesuatu pertubuhan, keahlian dan beberapa perkara lain seperti kewangan dan mesyuarat yang perlu dilaksanakan oleh persatuan tersebut. Seperti juga Perlombagaan negara, perlombagaan bagi suatu pertubuhan ialah rujukan utama yang juga merupakan undang-undang tertinggi bagi pertubuhan tersebut. Maksudnya, apabila kita menerima Perlombagaan Persekutuan sebagai perundangan utama, begitu juga dengan persatuan-persatuan termasuklah persatuan-persatuan politik. Untuk membentuk sebuah persatuan, maka hendaklah diwujudkan satu perlombagaan. Sebab perlombagaan itu daripada perkataan lembaga, maksudnya untuk menjadikan suatu pertubuhan itu yang sah penubuhannya dan dilembagakan. Jadi, perlombagaan itu menetapkan undang-undang yang perlu ditepati oleh ahlinya dan juga pemimpinnya serta bentuk kepimpinannya. Perkara yang menunjukkan kepentingan dan keutamaan perlombagaan ini ialah setiap gerak kerja dan tindak-tanduk pemimpin serta anggota atau ahli mana-mana persatuan hendaklah sentiasa selaras dan bertepatan dengan perlombagaan persatuan tersebut. Kita dapat lihat, kebebasan persatuan ini merupakan satu kebebasan yang termasuklah kebebasan berpersatuan politik ialah satu kebebasan yang dijamin oleh Perlombagaan Persekutuan. Kebebasan berpersatuan ini dijamin hanya kepada warganegara. Maksudnya, hanya warganegara yang mempunyai kebebasan untuk menubuhkan persatuan ataupun menyertai persatuan. Saya petik Perkara 10 secara sepenuhnya bagi memberikan gambaran tentang kedudukan kebebasan

berpersatuan. Peruntukan Perlembagaan dalam Perkara 10 menyatakan wujudnya kebebasan, dijamin kebebasan berpersatuan itu. Perkara 10 menyatakan kebebasan bercakap, kebebasan berhimpun dan kebebasan berpersatuan. Perkara 10 dalam Fasal 1 menyatakan tertakluk kepada peruntukan dalam Fasal 2, 3 dan 4, tiap-tiap warganegara berhak kepada kebebasan bercakap dan bersuara. Semua warganegara juga berhak untuk berhimpun secara aman dan tanpa senjata. Seterusnya, yang berkaitan dengan perbincangan kita pada petang ini ialah semua warganegara berhak untuk membentuk persatuan. Membentuk persatuan ini termasuklah juga menyertai persatuan. Walau bagaimanapun, kita lihat peruntukan-peruntukan yang meletakkan sekatan-sekatan tertentu kepada kebebasan membentuk persatuan ini. Sekatan yang boleh dikenakan kepada kebebasan berpersatuan ini boleh dibuat oleh Parlimen menerusi undang-undang Persekutuan yang berhubungan dengan apa-apa yang berkaitan dengan pemburuhan atau pendidikan. Itu mengikut Perkara 10 dan Fasal 3. Sementara itu, Perkara 10 dalam Fasal 2(c) menyatakan bahawa kebebasan berpersatuan itu sekatannya boleh dibuat oleh Parlimen sekiranya Parlimen mendapati ia perlu dan sesuai, manfaat demi kepentingan keselamatan Persekutuan atau mana-mana bahagiannya ketenteraman awam dan prinsip moral. Maksudnya di sini, kebebasan berpersatuan boleh disekat oleh undang-undang yang dibuat oleh Parlimen sekiranya persatuan itu bercanggah dengan kepentingan keselamatan atau mana-mana bahagian Persekutuan dan seterusnya, bercanggah dengan ketenteraman awam dan prinsip moral. Jadi, di sini terdapat beberapa sekatan yang dinyatakan untuk kebebasan berpersatuan. Yang sering saya ungkap juga dalam pembentangan-pembentangan saya sebelum ini adalah tentang kebebasan berpersatuan boleh disekat demi ketenteraman awam ataupun keselamatan Persekutuan. Kebebasan yang ada dalam Perkara 10 ini tidak boleh mempersoalkan kedudukan hak taraf, keistimewaan, kedaulatan dan prerogatif raja-raja ataupun bahagian berkaitan dengan warganegara, bahasa Melayu, kepentingan sah komuniti lain dan juga kuota-kuota untuk Melayu. Jadi, yang saya hendak sebut di sini adalah berpersatuan ialah suatu hak. Ia diberikan kepada semua warganegara Malaysia. Persatuan itu mungkin yang melibatkan kebajikan tetapi dalam konteks kita ini, kita merujuk kepada persatuan yang bersifat parti politik. Perlembagaan tidak menyatakan perbezaan dalam konteks hak untuk berpersatuan antara persatuan yang menjadi parti politik ataupun yang membentuk bagi tujuan kebajikan dan sebagainya. Tidak dinyatakan perbezaan. Semua persatuan hendaklah tertakluk kepada sekatan-sekatan yang mungkin boleh disekat atau

dibuat oleh Parlimen bagi tujuan keselamatan dan kepentingan awam, prinsip moral ataupun bagi menjaga perkara-perkara yang saya sebut tadi seperti kedaulatan raja, kedudukan dan keistimewaan berkaitan dengan kewarganegaraan, bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan dan bahasa rasmi serta kuota-kuota untuk Melayu dan kepentingan sah komuniti lain. Jadi, apa yang kita dapat simpulkan di sini ialah Perlembagaan memberikan kebebasan untuk warganegara membentuk persatuan tetapi ia adalah tertakluk kepada undang-undang. Seperti saya nyatakan sebentar tadi, jika dilihat kepada peruntukan Perkara 10, tidak terdapat apa-apa perbezaan antara persatuan kebajikan atau persatuan politik. Dalam hal berkaitan hanya bergantung pada peruntukan-peruntukan Perlembagaan yang seperti saya nyatakan sebelum ini. Dari dimensi prinsip ketinggian Perlembagaan sebagaimana dimaktubkan di bawah Perkara 4 Perlembagaan Persekutuan, sesebuah persatuan hendaklah tidak bercanggah dengan Perlembagaan Persekutuan. Dari segi perundangan, Perlembagaan Persekutuan tidak mensyaratkan persatuan yang membentuk parti politik bagi memasukkan dalam perlembagaan mereka prinsip untuk menjamin kedudukan institusi beraja. Maksud saya di sini ialah tiada peruntukan dalam Perlembagaan yang mewajibkan sesebuah persatuan termasuklah persatuan yang membentuk parti politik untuk membuat peruntukan dalam perlembagaan mereka bagi menjamin kedudukan institusi beraja ataupun menjamin mana-mana institusi atau prinsip warisan yang lain seperti bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan dan bahasa rasmi. Oleh itu, *requirement* untuk memasukkan elemen seperti itu dalam perlembagaan parti politik ialah andaian kita semata-mata kerana Perlembagaan tidak mempunyai peruntukan yang eksplisit ataupun yang zahir yang mewajibkan semua peruntukan parti politik memasukkan peruntukan sedemikian. Saya fikir di sini kita mungkin boleh mencadangkan supaya parti-parti politik ini diwajibkan juga untuk mempunyai peruntukan-peruntukan itu. Itu hanya cadangan dan mungkin kita boleh bahaskan. Saya harap rakan-rakan dalam forum kemudian nanti boleh membawa isu ini kepada perbahasan awam. Walaupun parti politik tidak disyaratkan, pada pandangan saya, parti politik tidak boleh menggalakkan pelanggaran kepada Perlembagaan Persekutuan, bahkan menjadi keperluan untuk parti-parti politik tidak meletakkan hala tuju mereka dalam perkara yang bercanggah dengan mana-mana prinsip kenegaraan yang diterima sebagai prinsip kenegaraan terutamanya prinsip-prinsip yang disebut dalam Rukun Negara. Walaupun tiada syarat perundangan seperti yang saya nyatakan tadi, untuk mewajibkan mana-mana pertubuhan memasukkan dalam perlembagaan masing-masing mengenai jaminan terhadap

insitusi beraja, ini tidak bermakna sesebuah persatuan itu boleh membuat peruntukan dalam perlembagaan masing-masing yang bercanggah dengan Perlembagaan. Sekali gus, oleh sebab perlembagaan bagi parti politik itu melambangkan perjuangan parti politik. Sekiranya peruntukan berkaitan dengan jaminan kepada institusi beraja dimasyurkan dalam perlembagaan parti, maka ia lebih meyakinkan dan tidak mendatangkan keraguan masyarakat kepada perjuangan parti politik tersebut. Kertas ucapan saya ini tidak merangkum apa yang dilakukan oleh pemimpin atau ahli persatuan. Ini kerana dimensi tersebut, maknanya amalan yang dilakukan oleh pemimpin dalam kepimpinan dan juga ahli-ahli parti tersebut. Saya tidak mahu membincangkan amalan itu kerana dimensi amalan itu memerlukan analisis yang berbeza. Maksud saya, apa yang ada dalam perlembagaan parti itu mungkin dilihat berbeza daripada apa yang dinyatakan atau dilakukan oleh pemimpin atau ahli persatuan. Perkara seperti ini tidak sepatutnya berlaku kerana setiap pemimpin dan ahli hendaklah mentaati perlembagaan pertubuhan masing-masing. Namun dalam amalannya, ia mungkin berlaku. Kita tidak menafikan sama ada sesuatu parti yang dalam perlembagaan menyatakan menjamin kedudukan raja tetapi dalam amalan parti itu, mungkin ia tidak menepati apa yang dimahukan oleh perlembagaan parti tersebut. Baik. Perkara seperti ini tidak sepatutnya berlaku kerana setiap pemimpin dan ahli hendaklah mentaati perlembagaan pertubuhan masing-masing. Nanti saya ulas, ya. Analisis dari sudut pandang atau dimensi ini perlu dilihat dalam analisis atau kajian lain yang tepat untuk dilakukan oleh para sarjana dalam bidang sains politik atau juga mungkin sarjana dalam bidang sosiologi. "Sekatan atas dasar kedudukan agama Islam dalam Perlembagaan." Sekatan itu bergantung pada ketenteraman awam, keselamatan negara dan juga prinsip moral. Satu lagi, sekiranya persatuan itu bercanggah dengan undang-undang awam, maka ia boleh dikatakan tidak sah. Kalau dikatakan ia mengganggu seperti yang saudara Syah sebut, kalau ia mengganggu agama Persekutuan dalam Perlembagaan, ia mungkin mengganggu ketenteraman awam dan ia juga mungkin mengganggu keselamatan negara. Pertubuhan itu mungkin dikatakan bercanggah dengan Perlembagaan. Dengan mengambil kira kedudukan dan kepentingan Perlembagaan, maka pengucapan saya pada kali ini bertujuan membawa hadirin kepada apa yang termaktub dalam beberapa parti politik. Oleh sebab ini pertama kali penulisan saya berkaitan perkara ini, saya hanya merujuk kepada lapan parti politik utama yang berdaftar. Lapan parti politik tersebut ialah pertama, Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu (UMNO), Barisan Nasional (BN), Parti Pribumi Bersatu Malaysia (BERSATU), Parti Islam Se-Malaysia,

Parti Keadilan Rakyat, Parti Amanah Negara, Parti Tindakan Demokratik (DAP) dan Parti Ikatan Demokratik Malaysia, iaitu MUDA. Susunan perbincangan ini saya buat secara rambang sahaja, tidak tersusun mengikut tahun penubuhannya kerana dari segi akademik, taburan susunan ini tidak memberi kesan secara langsung atau tidak langsung kepada pokok perbincangan pada tajuk hari ini, iaitu peruntukan dalam perlembagaan-perlembagaan parti yang mensasarkan atau yang berkaitan dengan kedudukan institusi beraja. Dalam laman Facebook saya, apabila saya memuat naik gambar saya bersama dengan beberapa perlembagaan parti, saya ditanya adakah saya akan bercakap tentang satu parti politik sahaja atau beberapa parti politik. Jadi, jelas di sini, saya ada lapan parti politik yang saya rujuk dengan bantuan rakan penyelidik saya di pejabat Kursi Institusi Raja-raja Melayu, saudara Nor Aiman. Kami telah meneliti peruntukan-peruntukan yang berkaitan. Jadi, secara ringkasnya, pertama, saya mahu membincangkan peruntukan perlumbagaan Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu, iaitu UMNO. UMNO dalam Fasal 3 menyatakan asas dan tujuan. Saya fikir ramai sudah tahu apa tujuan Parti UMNO ini ditubuhkan tetapi untuk kita melihat apa yang ada dalam perlumbagaan itu sendiri, saya yakin tidak ramai yang merujuk kepada perlumbagaannya. Walaupun kita tahu apa itu UMNO kerana umur dan usia UMNO telah begitu banyak dan panjang. Saya fikir UMNO adalah antara parti politik yang telah memberikan sumbangan kepada negara dalam membentuk pentadbiran. Pada Fasal 3 perlumbagaan UMNO, UMNO ialah parti politik yang berjuang mendukung cita-cita kebangsaan Melayu demi mengekalkan maruah dan martabat bangsa, agama dan negara. Dalam tiga fasal, satu, mempertahankan kemerdekaan dan kedaulatan negara, mendukung dan mempertahankan Perlumbagaan negara, perlumbagaan negeri-negeri dan raja berperlumbagaan. UMNO mahu menegakkan, mempertahan dan mengembangkan Islam sebagai agama rasmi negara serta menghormati prinsip kebangsaan beragama. UMNO juga mahu menjamin kedudukan bahasa kebangsaan, iaitu bahasa Melayu sebagai bahasa rasmi yang tunggal dan kebudayaan kebangsaan yang berteraskan kebudayaan Melayu. UMNO mahu mewujudkan kerjasama antara kaum bagi melahirkan suatu bangsa Malaysia yang kuat dan bersatu berdasarkan hak-hak asasi manusia dan hak-hak istimewa orang Melayu dan bumiputera. Jadi, di sini, apabila melihat kepada Fasal 3 dalam perlumbagaan UMNO, jelas menunjukkan bahawa dalam perlumbagaan UMNO telah dimasyurkan atau diisyiharkan bahawa UMNO akan sentiasa mempertahankan dan menjaga kedudukan raja berperlumbagaan. Jadi secara umumnya, UMNO telah meletakkan hasrat yang tegas untuk

menjaga raja berperlembagaan tetapi sebagaimana yang kita maklum juga, fungsi ataupun maksud ataupun kedudukan raja berperlembagaan tidak diperjelaskan sama ada dalam undang-undang mahupun dalam perlembagaan UMNO. Jadi, kita perlukan penghayatan yang lebih. Kita harapkan pemimpin dan juga ahli UMNO akan terus mengangkat perlembagaan mereka dan juga terus memperincikan jenis ataupun amalan raja berperlembagaan yang mereka dokong. Jadi, perlembagaan UMNO tidak boleh dipersoalkan lagi kerana mereka mempunyai peruntukan yang khusus bagi kedudukan raja berperlembagaan dan seterusnya, menjaga kedudukan agama Islam yang merupakan tanggungjawab kepada institusi beraja. Saya tidak mahu mengulas perkara-perkara lain. Saya cuma mahu menyatakan apa yang dimuatkan dalam Fasal 3 perlembagaan UMNO tersebut. Kalau ada perbincangan, saya harap tuan-tuan dan puan-puan boleh masukkan dalam *chat box* dan saya akan terus membaca ataupun memberi pandangan saya tentang persoalan atau komen yang tuan-tuan berikan. Kalau ada persoalan yang saya tidak boleh jawab, saya serahkan kepada rakan-rakan ahli panel yang bijaksana untuk program selepas ini. Dalam perlembagaan Barisan Nasional, tidak diwujudkan secara khusus berkaitan dengan peruntukan sebagaimana dalam perlembagaan UMNO tadi. Tidak ada peruntukan dalam Barisan Nasional yang menyatakan mereka akan menjaga kedudukan raja berperlembagaan secara khusus. Tetapi dalam perlembagaan Barisan Nasional, ia mewujudkan dalam tujuan-tujuan Barisan Nasional yang berkaitan dengan institusi beraja. Saya bacakan semuanya untuk kefahaman kita, adalah berusaha untuk memupuk dan mengekalkan satu bangsa Malaysia yang harmoni dan bersatu padu. Maksudnya, perpaduanlah. Berusaha untuk mencapai pembangunan jasmani dan rohani dan mengekalkan Islam sebagai agama Persekutuan tetapi agama-agama lain boleh diamalkan dengan aman dan tenteram di mana-mana jua dalam Persekutuan dan untuk menegak dan mengamalkan prinsip-prinsip Rukun Negara. Jadi, apabila disebut Rukun Negara, prinsip-prinsip Rukun Negara ini kita pasti bahawa Barisan Nasional juga mempunyai tujuan untuk mengangkat lima prinsip Rukun Negara dan termasuk dalamnya ialah prinsip yang berkaitan dengan Kesetiaan kepada Raja dan Negara. Jadi, di situ secara tidak langsung ataupun secara langsung, terserah kepada tafsiran masing-masing apabila menyatakan tujuan ataupun matlamat Barisan Nasional adalah untuk mengamalkan prinsip-prinsip Rukun Negara, maka sekali gus ia telah mahu menjamin kedudukan raja di negara kita, iaitu mengikut prinsip yang kedua dalam Rukun Negara, iaitu Kesetiaan kepada Raja dan Negara. Seterusnya, parti yang agak baharu, iaitu Parti Pribumi. Rakan saya menulis bahawa

perlembagaan UMNO tadi ada 32 fasal, Barisan Nasional ada 26 fasal, Parti Pribumi Bersatu yang agak baharu juga mempunyai 30 fasal. Tujuan dan matlamat Parti BERSATU adalah seperti berikut; mempertahankan kemerdekaan dan kedaulatan negara, menegakkan Islam sebagai agama bagi Persekutuan dan menghormati hak orang bukan Islam untuk menganut dan mengamalkan agama masing-masing secara aman dan harmoni, menjunjung kemuliaan dan kedaulatan institusi raja berperlembagaan. Ini jelas. Perkataan yang ditunjukkan atau dijelaskan dalam perlembagaan BERSATU ini adalah menjunjung kemuliaan dan kedaulatan. Perkataan ini tidak digunakan dalam perlembagaan UMNO kerana perlembagaan UMNO menggunakan perkataan yang agak luas, iaitu raja berperlembagaan. Sebab itu saya nyatakan tadi, ia tidak menyatakan secara spesifik apa yang dijunjung oleh perlembagaan UMNO tersebut. Mungkin ini perlu dibahaskan. Mendukung prinsip raja berperlembagaan, adakah ia termasuk menjunjung kemuliaan? Saya pasti ia suatu yang jelas juga, cuma tidak disebut secara nyata seperti yang disebut dalam perlembagaan Parti BERSATU, menjunjung kemuliaan dan kedaulatan. Perkataan kedaulatan itu juga tidak digunakan tetapi istilah yang digunakan dalam perlembagaan BERSATU juga sama dalam perlembagaan UMNO, iaitu raja berperlembagaan. Menarik juga apabila bercakap tentang tujuan atau matlamat Parti BERSATU ini. Ia juga mahu mempertahankan kedudukan istimewa orang Melayu dan anak negeri di Sabah dan Sarawak dan hak-hak dalam Perlembagaan yang sah oleh semua kaum, mempertahankan bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan dan memelihara hak semua kaum untuk mempelajari bahasa ibunda. BERSATU juga mahu menegakkan sistem demokrasi berparlimen dan doktrin pemisahan kuasa dan memperkuuh institusi demokrasi melalui reformasi institusi yang menyeluruh. Jadi, saya nampak ada sedikit persamaan, boleh katakan 80 peratus daripada tujuan atau matlamat Parti BERSATU ini adalah sama dengan Parti UMNO. BERSATU mempunyai perlembagaan yang sangat tebal juga tetapi apabila saya lihat, PAS yang paling tebal. BERSATU jauh lebih tebal daripada UMNO. Saya fotostat sahaja. Saya tidak dapat. Mungkin kalau rakan-rakan ahli parti hendak berikan saya satu dokumen. Saya ada UMNO dan BERSATU, yang *printed* betul-betul tetapi yang lain-lain kita ambil daripada ROS melalui Internet sahaja. Saya juga mengalu-alukan pandangan tuan-tuan ataupun ahli-ahli parti sekiranya ada di sini, boleh memberikan saya sekiranya ada pindaan terbaharu dalam parti-parti. Saya bukan pelajar sains politik. Saya cuma pelajar undang-undang dan saya mungkin melihat tidak terkehadapan apabila berlakunya pindaan dalam perlembagaan itu. Jadi, kita cuba dapatkan yang mutakhir daripada *website* ROS.

Menarik juga untuk melihat kepada perlembagaan BERSATU ini. Ia menyatakan bahawa BERSATU juga memelihara hak-hak asasi rakyat sepetimana termaktub dalam Perlembagaan Persekutuan, menjunjung nilai-nilai keadilan sejagat yang selari dengan agama Islam serta menjunjung keluhuran Perlembagaan, kedaulatan undang-undang serta prinsip keadilan dan kesaksamaan. Walaupun ada berlaku *repetition* atau pengulangan, pada saya, apabila kita sebut Rukun Negara, maknanya sudah merangkum kesemuanya. Tetapi mungkin bagi memberikan kefahaman yang lebih mendalam kepada para ahli dan ia dicairkan ataupun dibentuk atau ditulis secara jelas untuk difahami. Dalam Perkara 6.13, perlembagaan BERSATU mengamalkan prinsip-prinsip Rukun Negara serta mendukung Perlembagaan Persekutuan dan perlembagaan negeri-negeri. Jadi, jelas. Rukun Negara juga ada dalam perlembagaan BERSATU. Baik, tuan-tuan dan puan-puan. Okey, saya pergi kepada Parti Islam Se-Malaysia atau PAS. Tujuan PAS pada Fasal 5 adalah memperjuangkan wujudnya dalam negara ini sebuah masyarakat dan pemerintahan yang terlaksana dalamnya nilai-nilai hidup Islam dan hukum-hukumnya menuju keredaan Allah, mempertahankan kesucian Islam serta kemerdekaan dan kedaulatan negara. Seterusnya, usaha-usaha PAS adalah untuk menyeru umat manusia kepada syariat Allah dan sunah Rasul-Nya melalui dakwah secara lisan, tulisan dan amalan, memperjuangkan Islam sebagai akidah dan syariat serta menjadikannya sebagai panduan berpolitik dan bernegara serta memperkenalkan nilai-nilai keislaman dalam usaha menegakkan keadilan dan kemajuan di segenap bidang termasuk pemerintahan dan pentadbiran ekonomi dan sosial. PAS mahu memupuk ukhuwah islamiah, mengajak semua pihak untuk memahami dan memperjuangkan konsep dan pandangan hidup Islam, menyertai dan bekerjasama bagi tujuan Islam dan sebagainya tetapi tidak boleh bercanggah dengan undang-undang negara, mempertahankan bahasa Malaysia. Saya rasa PAS kena tukar yang ini, bahasa Melayu sebagai bahasa rasmi negara yang tunggal. Yang ini sama dengan UMNO tadi, bahasa Melayu yang tunggal. Dan amalannya di samping usaha mengembangkan bahasa al-Quran. Ini PAS haraplah. Memperjuangkan wujudnya kebudayaan negara berdasarkan nilai-nilai yang tidak bercanggah dengan ajaran Islam, menunjukkan hak kepentingan umat Islam dan sebagainya, melakukan apa-apa usaha dan tindakan dalam batas-batas Perlembagaan dan undang-undang negara bagi mencapai semua tujuan ke dalam dan ke luar. Maknanya, tidak dinyatakan secara zahir dalam perlembagaan PAS. Tetapi saya percaya, apabila kita kata melakukan apa-apa usaha dan tindakan dalam batas-batas Perlembagaan dan undang-undang negara bagi mencapai semua tujuan Parti PAS

ini. Saya tidak nampak peruntukan yang sangat jelas dan ketara tetapi ia memperjuangkan Islam. Encik Lukman, saya kata tadi, saya nampak yang jelas setakat ini, saya sudah baca semua parti ini. Setakat ini, BERSATU dan UMNO yang lebih kurang sama dan PAS ini, pada analisis saya, apabila PAS mengangkat Islam, maka pada masa yang sama juga, ada kaitan dengan institusi beraja tetapi tidak dinyatakan secara telus. "Orang yang tulis itu, orang lain. Bos-bos yang suruh tulis tidak ikut sangat perlumbagaan itu. Dia cuma tengok dan kata, bagus-bagus." Itu yang saya kata tadi. Apa yang ada dalam perlumbagaan, penilaian dan amalan saya tidak buat dalam analisis ini. Saya fikir, para pengundi kemudian akan boleh menganalisis apa yang diperjuangkan dalam parti dan ini sebenarnya, saya hendak sebut dalam *conclusion* saya nanti. Baik, saya baca dulu dalam perlumbagaan PAS ini. Tetapi saya tidak kata PAS menolak institusi beraja, tidak. Tetapi ia menyatakan perjuangan untuk Islam dan apabila perjuangan untuk Islam itu, tidak dinyatakan adakah melalui institusi beraja ataupun tidak. Sebab kita tahu, institusi beraja itu adalah sangat rapat, sangat romantis hubungannya dengan Islam. Maka saya fikir, adalah lebih baik kalau kita mempunyai peruntukan yang lebih mudah untuk kita faham tentang institusi beraja. Ia macam sipi-sipi sahaja menjaga institusi beraja dalam perlumbagaan PAS itu. Baik. Parti Keadilan Rakyat, iaitu parti yang kelima. Dalam Fasal 5, ia menunjukkan tujuan dan matlamat perjuangan. Apa yang disebut dalam perlumbagaan Parti Keadilan Rakyat atau PKR ini menarik tentang institusi beraja. Pada Fasal 5, Parti PKR menggunakan perkataan yang agak dekat dengan Rukun Negara, iaitu mewujudkan masyarakat yang adil dan negara demokratik yang progresif serta bersatu. Ini memang ada matlamat atau aspirasi negara dalam falsafah atau ideologi negara kita, iaitu Rukun Negara. Yang kedua menarik juga bahawa Parti PKR dalam perlumbagaannya menyatakan dengan jelas menghormati sistem raja berperlumbagaan, memperkuuh demokrasi berparlimen dan mendokong hak serta kuasa rakyat dan berusaha untuk memantapkan sistem politik negara yang bersesuaian dengan kehendak serta kepentingan rakyat. Banyak boleh ulas di sini. Ada kepentingan rakyat, sepatutnya tidak boleh bercanggah dengan Perlumbagaan. Itu yang perlu dinyatakan, pada saya. Tetapi yang penting, dalam konteks institusi beraja, dia menggunakan perkataan menghormati sistem raja berperlumbagaan. Menghormati, bukan mahu mengukuhkan atau menjamin. Mungkin perkataan menghormati itu boleh diterjemahkan juga sebagai menjamin tetapi tidak menggunakan istilah memperkuuh ataupun mempertahankan. Kalau UMNO, dia menggunakan istilah mendukung dan mempertahankan raja berperlumbagaan. Kalau kita

lihat Parti BERSATU, dia kata menjunjung kemuliaan dan kedaulatan institusi raja berperlembagaan. Istilah atau perkataan yang digunakan adalah menghormati sistem raja berperlembagaan dan memperkuuh demokrasi. Jadi, keseimbangan pendekatan PKR dalam Fasal 5 ini, dia hanya menghormati raja berperlembagaan tetapi mahu memperkuuh demokrasi. Ini juga perkataan-perkataan yang digunakan. Kalau bertembung antara raja berperlembagaan dengan demokrasi berparlimen, apa pendekatan PKR sebenarnya? Ini tuan-tuan, rakan-rakan ahli politik, sains politik yang boleh menghuraikannya. Saya hanya mencungkil perkataan-perkataan yang digunakan dalam perlembagaan bagi parti-parti tersebut. Berkaitan dengan Islam, parti PKR dalam Fasal 5.5 menyatakan bahawa menghayati Islam sebagai agama Persekutuan sambil memastikan bahawa hak masyarakat bukan Islam mengamalkan agama atau kepercayaan masing-masing terus terjamin dan menggalakkan peranan agama sebagai nilai-nilai sejahtera untuk menegakkan kebenaran, keadilan, ketinggian akhlak, pembangunan insan dan martabat manusia. Saya fikir, menarik. Saya akan cuba menganalisis lagi hal-hal ataupun berkaitan dengan Islam kemudian nanti. Dan bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan. Saya ada masa lebih kurang lima minit sahaja lagi. Saya tidak mahu baca lagi. Saya sudah jumpa dalam Parti PKR. Mungkin ramai yang menunggu-nunggu DAP. Apa yang ada dalam Parti DAP? Tidak mengapa. Saya pergi kepada Parti Amanah dahulu. Parti Amanah ini kita tahu sejarahnya, pecahan daripada PAS. Parti Amanah mengatakan memartabat dan menegakkan Islam sebagai dasar perjuangan, mendirikan sebuah negara dan masyarakat madani dengan Islam sebagai rahmat untuk semua. Ini *rahmatan lil 'alamin*. Parti Amanah juga tidak menyebut secara harfiah tentang raja. Amanah juga tidak menyebut perkataan raja berperlembagaan secara harfiah. Dia menyatakan menghormati dan meluhuri, menjamin keluhuran, saya rasa bahasa dalam perlembagaan parti ini macam-macam. *Spelling* pun banyak yang salah saya rasa. Pihak parti politik kena hati-hatilah apabila hendak buat perlembagaan. Menghormati dan meluhuri Perlembagaan Persekutuan Malaysia. Kita tidak ada Persekutuan Malaysia, terus sebut Perlembagaan Persekutuan. Serta mempertahankan kebebasan asasi dan kedaulatan undang-undang. Mungkin di sini termasuklah raja berperlembagaan. Tetapi kalau sebut Rukun Negara lebih jelas untuk menyatakan pendekatan parti bagi menjaga kedudukan raja. Baik. Kita sampai ke perlembagaan yang seterusnya, iaitu perlembagaan...

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (44:45 – 44:58)

Maaf, Prof. Prof, sebelum itu, kita dapat pesanan daripada pihak pengajur, Prof. tidak perlu tergesa-gesa. Jadi, Prof. diberi sedikit masa lagi sekiranya mahu mengulas ataupun mengupas apa-apa secara tidak terkejar-kejar.

Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz (penyampai ucap tama) = (44:59 – 57:21)

(ketawa) Terima kasih. Saya hendak beri keadilan kepada rakan-rakan saya sebab panel ahli forum ini ialah panel-panel yang hebat. Kita mahukan mereka memberikan sumbangan pandangan. Tidak mengapa. Kita boleh berjumpa lagi dalam program-program akan datang, insya-Allah. Terima kasih, pengajur. Baik. Parti Tindakan Demokratik (DAP) ada 30 fasal. Pada Fasal 2 menyatakan matlamat-matlamat parti. Saya Google. Sebab apa? Saya hendak tahu apa persepsi ataupun pandangan atau kebijaksanaan orang ramai tentang perlembagaan parti. Jadi, saya tengok, yang paling banyak disebut adalah tentang UMNO dan DAP. Saya fikir kedua-dua parti politik ini ialah parti yang menonjol. Seperti yang kita tahu, peranan mereka sebagai pembangkang dan juga sebagai kerajaan pada suatu ketika dahulu. Okey. Saya mungkin perlu berikan sedikit tumpuan kepada Parti Tindakan Demokratik (DAP) kerana dia sahaja yang sangat berbeza. Matlamat-matlamat atau mukadimah parti ini mengatakan bahawa perlembagaan merdeka merupakan satu dokumen sekular yang mendukung prinsip-prinsip demokrasi, kebebasan, kedaulatan undang-undang, penghormatan kepada hak-hak asasi manusia serta merangkumi idea-idea kebertanggungjawaban, kesaksamaan, keadilan dan pemeliharaan martabat manusia. Perlembagaan merdeka merupakan satu dokumen sekular, ini saya fikir, satu penyataan yang sedang dibahaskan dan ia juga disuarakan oleh banyak pihak tentang percanggahan ini dengan peruntukan Perlembagaan. Yang mendukung prinsip-prinsip demokrasi, di sini tidak dinyatakan langsung prinsip-prinsip di bawah raja berperlembagaan. Hanya prinsip demokrasi, kebebasan, kedaulatan undang-undang. Mungkin kalau kita lihat kedaulatan undang-undang, kita pun tidak tahu apa tafsiran Parti DAP tentang kedaulatan undang-undang ini. Adakah kedaulatan undang-undang ini adalah sama juga dengan ketinggian Perlembagaan? Apabila kita menyebut tentang ketinggian Perlembagaan, maka adanya elemen agama dalam perlembagaan itu. Ini ulasan saya. Ini tafsiran saya. Mungkin berbeza pandangan. Tuan-tuan mungkin sama pandangan dengan saya. Itu ialah kebebasan kita sebagai orang yang mempunyai pengetahuan dalam bidang ini. DAP juga menyebut dalam Fasal 2 ini, menubuhkan konsep demokrasi yang berlandaskan nilai demokrasi sosial.

Ini satu lagi istilah yang diperkenalkan dalam perlembagaan Parti DAP. Menubuhkan konsep demokrasi yang berlandaskan nilai demokrasi sosial, saya pun tidak pasti apakah yang mereka maksudkan sebagai demokrasi sosial. Mungkin rakan-rakan ahli sains politik boleh menghuraikan atau ada dalam ahli panel kita nanti, Prof. Supyan boleh huraikan. Menerusi perjuangan sistem Parlimen berperlembagaan. Jadi, juga tidak disebut tentang raja berperlembagaan tetapi *highlight* yang diberikan ataupun penumpuan yang diberikan, fokusnya ialah sistem Parlimen berperlembagaan. Tidak sama seperti yang dikenali dalam kalangan rakyat, iaitu sistem demokrasi berparlimen dan raja berperlembagaan. Mengesahkan lagi dan memulihkan Perlembagaan Malaysia kepada rangka kerja sekular yang asal, iaitu sistem undang-undang tertinggi negara yang menghormati nilai-nilai demokrasi dan hak asasi manusia dengan memberi hak yang saksama kepada rakyat Malaysia. Menarik. Ia tidak menggunakan perkataan kesamarataan tetapi DAP menggunakan perkataan saksama yang lebih bermaksud keadilan. Memupuk integrasi kebangsaan dan integrasi nasional dengan Sabah dan Sarawak, mengiktiraf hak-hak istimewa kedua-dua negeri tersebut serta memupuk semangat kebangsaan dan perpaduan. Saya tidak mahu ulas yang ini sebab saya hanya mencari berkaitan dengan raja. Mengiktiraf kebebasan beragama sebagai hak asasi yang merangkum kebebasan pelbagai agama daripada diancam oleh undang-undang yang bersifat menindas dan akta-akta yang berunsur demokrasi. Secara ringkas, kalau rakan-rakan meneliti amalan pemimpin dan kepimpinan DAP, inilah yang biasa dilakukan kerana ia ada dalam perlembagaan mereka. Jadi, kalau kita melihat di sini, kita nampaklah perjuangan-perjuangan mereka agak konsisten. DAP agak konsisten dengan perjuangan dalam *point 4* perlembagaan mereka. Mempertahankan dan menjunjung kedudukan bahasa Malaysia sebagai bahasa kebangsaan dan menjamin kewajipan dan hak untuk mempertingkatkan status, memperkembang, mempelajari dan menggunakan bahasa ibunda yang lain termasuk bahasa Cina, bahasa Tamil, bahasa Inggeris dan bahasa lain. Mungkin saya akan baca semula tentang bahasa. Tetapi setelah saya meneliti kesemua peruntukan dalam perlembagaan DAP, tuan-tuan dan puan-puan, memang tidak jumpa tentang menjaga kedudukan raja berperlembagaan atau raja. Cuma dinyatakan mengangkat Perlembagaan, menegakkan keadilan dan menjaga keamanan. Saya tengok semua, memang tidak ada. Tetapi DAP agak luaslah. Dia menyebut tentang kesihatan awam dan sebagainya. Terserah dalam perlembagaan itu banyak perkataan yang agak kontroversi berbanding dengan nilai-nilai warisan yang ada. Cuma yang diangkat dan tidak dinafikan juga dalam

perlembagaan ini, DAP bercakap tentang bahasa Melayu dan sebagainya yang kita mahu lihat. *Ratio* saya, saya mahu mencari peruntukan tentang raja berperlombagaan, sistem beraja atau kedaulatan raja. Itu *keyword* saya. Bagi memuliakan, memartabatkan, memperkuuh institusi raja-raja. *Last sekali* tuan-tuan dan puan-puan, iaitu Parti Ikatan Demokratik Malaysia atau MUDA. Yang ini saya minta maaf sebab saya memang tidak jumpa. Rakan penyelidik saya, saudara Aiman juga tidak jumpa, belum dapat lagi perlumbagaan Parti MUDA. Tetapi yang diberikan oleh salah seorang ahli Parti MUDA kepada kami ialah lima asas Parti MUDA. Di situ pun saya tidak jumpa macam mana Parti MUDA menyebut secara harfiah tentang raja berperlombagaan. Cuma dikatakan keadilan ekonomi, mementingkan nilai dan praktik demokratik, membangunkan demokrasi akar umbi, memberdayakan komuniti dan ahli. Menumpukan isu yang terdekat, menghasilkan gerak kerja kepada kerja yang lebih relevan dan berguna kepada keadaan. Dia agak longgar dan saya tidak nampak. Jadi, tuan-tuan dan puan-puan, saya hendak buat konklusi umum. Terutamanya parti-parti seperti UMNO, BERSATU dan PKR menyebut dengan jelas. Maknanya, parti-parti politik ini menyebut dengan jelas tentang kedudukan raja. Terdapat parti-parti yang langsung tidak menyebut tentang kedudukan raja. Pada saya, di sini ialah satu cabaran besar kepada institusi beraja sekiranya kita bercakap tentang parti politik dan perjuangan untuk mempertahankan institusi beraja. Jadi, kalau mereka yang menyokong institusi beraja, pastinya gembira apabila melihat parti politik itu ada dalam perlombagaannya tentang usaha untuk mempertahankan dan juga mendukung kedudukan raja berperlombagaan. Cuma saya perlu nyatakan bahawa ini pendekatan pemerhatian. Kalau kita kata dari segi metodologi menganalisis sesuatu perkara ini adalah mengambil pendekatan pemerhatian. Saya nampak terdapat, susah untuk saya hendak menyatakan tetapi *I have to say the truth*. Pengamatan saya ialah terdapat peruntukan-peruntukan yang nyata dalam perlumbagaan tetapi adakalanya amalan-amalan itu hendaklah disesuaikan dengan peruntukan perlumbagaan. Sebab kadang-kadang, rakyat pun nampak apa yang ada dalam perlumbagaan tetapi dia tidak buat apa yang ada dalam perlumbagaan. Jadi pesanan saya, kalau saya boleh berpesan, apabila melihat peruntukan-peruntukan perlumbagaan ini, kita lihat perlumbagaan parti sekiranya kita mahu mengambil pendekatan perjuangan melalui parti politik bagi institusi beraja. Kalau kita mahu mengambil pendekatan politik dalam mempertahankan, mengukuhkan atau memuliakan institusi beraja, maka kita perhatikan dahulu perlumbagaan parti. Saya juga mahu menyampaikan pandangan saya bahawa pucuk pimpinan parti atau kepimpinan dalam parti

juga perlu sentiasa ada di tangan mereka satu naskhah perlembagaan bagi mengingatkan pemimpin dan diri sendiri bahawa setiap perjuangan itu hendaklah berdasarkan perlembagaan parti. Jadi, kita mengambil pendekatan bahawa parti mempunyai suatu perlembagaan. Perlembagaan ialah undang-undang tertinggi dan juga dokumen yang utama untuk rujukan. Maka, saya menyeru kepada semua ahli parti untuk merujuk kepada perlembagaan masing-masing. Selepas itu, tepuklah dada, tanyalah iman. Berikan kepuasan kepada selera kita untuk menyampaikan apa yang baik, apa yang buruk kepada negara. Jadi saya fikir, itu sahaja perkongsian saya pada petang ini. Sambil itu saya juga membaca komen-komen yang diberikan oleh rakan-rakan penonton. Saya harap komen-komen ini juga akan diberikan perhatian oleh rakan-rakan saya yang akan menjadi ahli panel selepas ini. Saya doakan apa yang kita dapat hari ini boleh membantu kita untuk menjaga institusi tradisi terutamanya raja. *Study*, pelajarilah perlembagaan setiap parti politik sebelum kita menyertai parti-parti politik. Seperti kata rakan saya, Nor Aiman, *study* sebelum hendak sertai parti politik. Baca perlembagaannya dahulu supaya kita tahu asas perjuangan parti tersebut. Jadi, saya ucapkan terima kasih kepada Puan Miti dan juga pengajur. Semoga program seterusnya ini akan mendapat keberkatan Allah SWT. Sekian, wabillahi taufik wal hidayah wassalamualaikum wbt.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (57:24 – 1:01:45)

Waalaikumussalam, Prof. Terima kasih atas ucapan ucapan tama sebentar tadi. Okey. Jadi, kita akan mulakan forum. Cara yang kita akan buat untuk forum ialah kita akan berikan masa 10 ke 15 minit kepada para panel untuk menyampaikan pembentangan masing-masing. Kemudian, kita akan membawa sesi Q & A pada hujung rancangan. Sekiranya ada soalan-soalan yang kita rasakan memang perlu dijawab dengan segera, kita akan mencelah bagi memberi laluan kepada para panel untuk menjawab. Daripada ucapan tama yang disampaikan oleh Prof. sebentar tadi, saya merasakan bahawa tugas yang diserahkan kepada para panel kita agak berat kerana ada beberapa *keypoint* di sini yang perlu diambil perhatian oleh para panel. Pertama adalah tentang raja berperlembagaan ataupun institusi beraja berdasarkan apa yang dikongsikan menerusi perlembagaan parti sebentar tadi. Kedua ialah apabila kita bercerita tentang mahu atau tidak mahu, kita perlu juga menyimpulkan. Apabila kita bercerita tentang agama Islam, ia akan tetap pergi kepada raja kerana dalam Perlembagaan Persekutuan, perlembagaan negeri, raja itu merupakan ketua agama bagi

negeri-negeri tidak beraja dan raja juga merupakan ketua agama bagi negeri baginda masing-masing. Jadi, kita suka atau tidak suka, kita mohon kepada para panel kita apabila mengupas tentang isu yang berkaitan dengan raja-raja, isu yang berkaitan dengan agama Islam, ia tidak lari daripada simpul mati itu tadi. Kemudian, yang ketiga yang saya lihat, kita tidak mahu lihat sama ada parti apa sebenarnya yang ada tentang raja atau tidak, tetapi kita mahu lihat kalau dapat, panel kongsikan dengan kita, lihat itu satu perkara sebab ia atas kertas sahaja. Tetapi dari segi amalan, pelaksanaannya bagaimana? Atas kertas nampak cantik sahaja tetapi apabila terlaksana sebenarnya baiklah tidak ada dalam perlombagaan parti, ambil syarat sahaja. Jadi, perkara-perkara itu mungkin kita boleh kupaskan bersama dengan panel-panel kita. Sebelum kita memberi laluan kepada panel kita, jadi panel kita ada empat orang pada petang ini. Kita akan bermula dengan Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli. Beliau merupakan pensyarah di Fakulti Syariah & Undang-undang, USIM dan merupakan ahli BAR Malaysia. Kalau lihat daripada latar belakang, beliau banyak pengalaman dalam menjadi profesor pelawat dan juga membuat penyelidikan. Saya ada biodata beliau tetapi kalau kata Yang Berbahagia Prof. Madya ingin *promote* diri lebih sedikit, boleh juga. Sebab saya dimaklumkan oleh penganjur bahawa panel akan memperkenalkan diri sendiri. Resume yang saya dapat ini sangat *impressive*. Kita mohon nanti apabila panel memperkenalkan diri, boleh sentuh terus bidang mana yang panel hendak pergi supaya mudah nanti soalan-soalan yang hendak diajukan. Jelas, ya? Jadi, kita akan mulakan dengan panel yang pertama, Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi dan kemudian, sekejap ya.

Soalan: Panel yang pertama akan menyampaikan perbincangan beliau berkaitan "***Analisa Keadaan Hari Ini akan Peranan Kepimpinan Politik Melayu dalam Memartabatkan Institusi Raja-raja Melayu***". Panel yang kedua, Dr. Fareed, akan menyampaikan berkaitan "***Aspirasi dan Peranan Rakyat dan Kepimpinan Politik dalam Menjaga Institusi Raja-raja Melayu***". Dr. Abdullaah Jalil, "***Sumpah Jawatan Ke Bawah Duli Tuanku Agong dan Peranan Penjawat Awam Menjaga Kesucian Islam***". Yang terakhir, Yang Berbahagia Prof. Dr. Supyan Hussin tentang "***Aspirasi Rakyat dalam Menjaga Institusi Raja-raja Melayu***". Jadi, para panel diberi masa lebih kurang 10 ke 15 minit untuk menyampaikan pembentangan. Jadi, kita mulakan dengan Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi. Silakan.

Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli (ahli panel) = (1:02:02 – 1:02:26)

Assalamualaikum wbt. (gangguan Internet) Kalau ada masalah mendengar, tolong beritahu saya. Sebab saya di sini Internet *problem* sedikit. Apa-apa pun, kalau saya mahu *share* skrin saya, boleh tidak, puan?

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (1:02:27 – 1:02:28)

Boleh, Prof. Silakan.

Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli (ahli panel) = (1:02:30 – 1:03:01)

Boleh, ya. Okey. Saya *share* skrin, ya. Okey. Sebentar. Sebelum itu, izinkan saya kenalkan diri saya. (gangguan Internet) Adakah dapat mendengar suara saya?

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (1:03:02 – 1:03:08)

Suara agak terputus tetapi boleh dengar, Prof.

Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli (ahli panel) = (1:03:14 – 1:15:23)

Saya ada masalah untuk berkongsi skrin. Saya sampaikan seperti biasa sahajalah. Nama saya Mohd Hazmi. Saya bertugas sebagai Profesor Madya, pensyarah di Fakulti Syariah & Undang-undang, Universiti Sains Islam Malaysia. Saya lulusan tempatan. PhD saya di Australia. Bidang saya lari sedikit. Bidang saya sebenarnya ialah undang-undang laut, maritim tetapi saya berminat dengan sejarah Melayu dan juga hal ehwal berkaitan dengan raja-raja, kedaulatan negara. Jadi pada hari ini, pembentangan saya mengenai “Analisa Keadaan Hari Ini akan Peranan Kepimpinan Politik Melayu dalam Memartabatkan Institusi Raja-raja Melayu”. Untuk hari ini, apa yang saya ingin sampaikan adalah macam apa yang Puan Miti sebut tadi, apakah benar pemimpin parti politik memartabatkan apa yang telah diterapkan dalam perlembagaan? Kita lihat kepada Rukun Negara; Kepercayaan kepada Tuhan, Kesetiaan kepada Raja dan Negara, Keluhuran Perlembagaan, Kedaulatan Undang-undang, Kesopanan dan Kesusahaannya. Raja dan negara itu adalah sangat penting. Kalau kita tengok setiap raja Melayu, antara perkara yang disebut sangat penting ialah kedudukan raja Melayu, kemudian kepentingan institusi beraja, hak istimewa Melayu dan hak kaum-kaum lain serta Islam sebagai agama Persekutuan. Kita lihat, daripada apa yang (gangguan Internet). Ini saya sebut contoh, ya. Saya bukan sebut mana-mana parti, saya menentang mana-mana parti. Parti pilihan saya ialah rahsia yang saya pilih dan hanya saya tahu saya akan mengundi parti mana. Tetapi kalau kita ikut kepada apa yang berlaku tidak lama dahulu, contohnya kalau kita lihat saudara M. Kulasegaran pernah mengatakan bahawa kaum Melayu ialah pendatang di Tanah

Melayu. Macam mana sesebuah kaum itu boleh menjadi kaum pendatang kalau nama tanah itu ialah Tanah Melayu dan nama Malaysia daripada *Malay*? Saya ingin *quote* apa yang pernah dikatakan oleh saudara M. Kulasegaran. “Kita mesti mengetuk kepala guru-guru yang ajar Sejarah, salah yang sebegini. Pergi beritahu kepada semua. Ini keluar daripada mulut saya, Hindu kaum pertama di Malaysia, 2500 tahun yang lepas.” Saya rasa perkara begini tidak perlu disebut. Kalau kita lihat, orang Melayu dahulu pun Hindu. Apa motif beliau untuk mengatakan Melayu kaum pendatang itu, saya tidak faham. Saudara M. Kulasegaran adalah daripada Parti DAP. Kalau kita lihat satu lagi contoh yang saya boleh berikan. Pada tahun 2010, (gangguan Internet) kaum Melayu ialah (gangguan Internet). Sedangkan, mungkin zaman belajar Sejarah dahulu, beliau tidak menumpukan bahawa Malaysia dan Indonesia ialah sebuah kawasan sama, Nusantara sebelum, kalau kita belajar undang-undang, dipisahkan oleh sebab penjajahan. Indonesia dijajah Belanda menjadi sebuah negara yang berbeza. Malaysia dijajah British menjadi sebuah negara yang berbeza. (gangguan Internet) tetap Melayu. Apabila ada pemerintah Melayu dari Indonesia pergi ke Malaysia sebelum kemerdekaan, adakah kita akan kata mereka pendatang? Jadi, orang Melayu di Kelantan bagaimana pula? Kalau kita lihat contoh yang lain. Tadi kita bercakap tentang bangsa Melayu yang dikatakan kaum pendatang. Kedua ialah contoh kita lihat kepada saudara Lim Lip Eng yang menghina bahasa Melayu, tulisan Jawi dengan mengatakan, saya *quote*, ya. “*While Education Minister in neighbouring country are planning to introduce computer programming language to their young students, let us not rub cow manure on our faces by introducing khat. Please.*” Selepas dikecam, dia buang. Dia tulis semula status. Dia buang perkataan *cow manure*. Dia kata tidak perlulah belajar khat. Sedangkan, kita belajar khat, bukannya mengutuk. Kita mengenali budaya kita. Memanglah penting belajar sains tetapi itu tidak bermakna kita tidak boleh belajar peninggalan warisan negara. Jadi, perkataan Lim Lip Eng ini banyak menimbulkan ketidakpuasan hati dalam kalangan masyarakat Malaysia kerana seolah-olah menghina tulisan Jawi yang merupakan sebahagian daripada bahasa Melayu. Disebut dalam Akta Bahasa Kebangsaan juga bahawa tulisan Jawi ialah salah satu tulisan bahasa Melayu. Kalau boleh saya mahu tunjuk gambar tetapi saya tidak dapat berkongsi slaid. Ditulis oleh Kean Wong, menghasilkan buku *Rebirth*. Dalam *cover* buku *Rebirth* itu, ada suatu ikon yang berbentuk jata Malaysia tetapi diubah sedemikian rupa menunjukkan bahawa individu ini tidak menghormati jata negara yang merupakan sesuatu yang dilindungi oleh raja-raja Melayu dan juga Perlembagaan. Contoh lain yang saya boleh berikan ialah Parti

UMNO. Kalau kita lihat, yang hapuskan imuniti, itu ada sebabnya sendiri. UMNO sendiri pada tahun 1993 kalau saya tidak salah. (gangguan Internet) yang ibaratkan Yang Dipertuan Agong atau Sultan Terengganu sebagai perkara yang tidak elok. Ini pada tahun 2008. Selepas itu, satu lagi isu, ingkar arahan sultan, Menteri Besar Terengganu atau Perlis pada tahun 2008. Jadi, ini menunjukkan pemimpin politik daripada mana-mana parti sekali pun, Parti DAP atau Parti UMNO atau mana-mana parti sekali pun melakukan perkara yang menghina raja-raja dan menghina juga perkara-perkara lain seperti bahasa Melayu, orang Melayu serta agama Islam. Ini ialah suatu yang tidak patut dilakukan. Satu lagi contoh yang saya boleh berikan ialah tahun lepas, sewaktu berlaku pertukaran kerajaan. Beberapa pihak mengatakan kerajaan ini ialah kerajaan tebuk atap, sedangkan kerajaan yang dipilih itu adalah dipilih secara rasmi oleh Yang Dipertuan Agong. Adakah pemimpin politik ini menghormati institusi beraja apabila mempersoalkan kepintaran Agong melantik kerajaan, menggantikan kerajaan lama yang meletak jawatan? Apabila ada isu seperti kerajaan tebuk atap ini, penggunaan secara berleluasa, ia secara tidak langsung mempersoalkan pilihan YDPA kita. Saya rasa tidak patut berlaku dalam kalangan ahli politik mempersoalkan perkara-perkara sensitif terutama sekali isu yang berkaitan dengan raja-raja. Saya ingin bincangkan ialah raja-raja Melayu dilindungi oleh Perlembagaan yang merupakan undang-undang tertinggi negara di bawah Perkara 4(1) Perlembagaan Persekutuan dan institusi beraja dilindungi di bawah Perkara 181 Perlembagaan Persekutuan. Institusi beraja ini sudah wujud beratus-ratus tahun dahulu seperti apa yang disebut oleh Datuk Prof. Shamrahayu tadi. Memang telah wujud dengan lama dan perlu dipertahankan. Ada juga yang pernah mempersoalkan apakah kepentingan institusi raja ini. Perlu diingatkan pada tahun 2020, berlaku pergolakan politik. Bayangkan kalau tidak ada Yang Dipertuan Agong untuk menyelesaikan kemelut politik negara, kemungkinan besar negara kita akan terjerumus ke kancang anarki seperti mana-mana negara seperti di Afrika atau mana-mana bahagian dunia yang lain. Dengan wujudnya institusi beraja, Yang Dipertuan Agong, apabila berlaku kemelut politik tahun lepas, setelah bekas Perdana Menteri meletak jawatan, kalau berlaku di negara lain, kemungkinan akan berlaku anarki dan pemimpin diktator akan bangkit. Dengan adanya Yang Dipertuan Agong, baginda dapat menyelamatkan pemerintahan di Malaysia dengan menghentikan sebarang tindakan yang boleh menyebabkan berlakunya anarki dan akhirnya, menyelamatkan negara dengan memilih seorang pemimpin yang menurut baginda berkemampuan mempunyai majoriti untuk mentadbir negara. Bayangkan kalau tidak ada Yang Dipertuan Agong pada waktu itu,

kemungkinan besar negara kita terjerumus ke dalam anarki dan seorang diktator mungkin akan muncul seperti kalau kita tengok sejarah-sejarah di Afrika. Jadi dengan itu, kita dapat lihat, pentingnya institusi beraja dalam memastikan negara kita stabil walaupun berlaku pergolakan politik. Oleh itu, saya sudah sampai penghujung pembentangan. Saya ingin menyatakan saya bersetuju dengan Datuk Prof. Shamrahayu bahawa institusi raja-raja Melayu ialah tunjang penting negara yang dilindungi Perlembagaan. Kalau tidak kerana adanya institusi ini, besar kemungkinan kestabilan negara tidak dapat dijaga dengan baik seperti terbukti tahun lepas. Demi mengelakkan pemimpin-pemimpin mana-mana parti politik berkata perkara-perkara yang kurang baik, yang mungkin menghina raja, orang Melayu atau bangsa lain di Malaysia, menghina bahasa Melayu atau agama Islam, mungkin tiba masanya untuk calon ahli Dewan Rakyat, cadangan saya, menduduki ujian bahasa Melayu sebelum diberikan peluang untuk menjadi ahli Dewan Rakyat atau Dewan Negara kerana apa gunanya berada di Dewan Rakyat tetapi tidak boleh menyampaikan aspirasi rakyat dengan sempurna menggunakan bahasa kebangsaan. Tidak guna juga jika negara memiliki wakil rakyat yang tidak fasih berbahasa kebangsaan dan tidak menghormati Perlembagaan dan institusi beraja di Malaysia seperti apa yang kita dapat lihat tadi, beberapa contoh yang saya sudah berikan. Bukan sahaja dalam kalangan sebuah parti politik tetapi semua parti politik yang ada di sini. Itu ialah beberapa contoh yang saya berikan. Saya hanya diberikan 10 minit. Maka, saya tidak boleh beri contoh-contoh lain. Jadi, kesimpulannya politik dan (gangguan Internet) keseluruhannya dalam mendukung dan terus memberikan (gangguan Internet) adalah sangat penting kerana sekiranya ini dapat dilakukan, maka runtuhlah negara ini kerana institusi raja ialah institusi yang merupakan tunjang dalam memberikan kestabilan kepada negara. Sekian daripada saya. Saya serahkan semula majlis ini kepada Puan Miti. Terima kasih banyak.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (1:15:25 – 1:15:54)

Terima kasih, Prof. atas pembentangan sebentar tadi. Prof., lebih kurang sebenarnya ada lagi lima minit. Jadi, sebelum kita beralih kepada panel yang kedua, mungkin kita boleh ambil satu soalan sebab masa masih ada untuk Prof. sebenarnya.

Soalan: Ada soalan daripada floor yang menyatakan, "Kerana sultan, ramai bangsa Melayu yang memeluk Islam dengan damai. Jadi, adakah zaman kesultanan Melayu Melaka itu mengamalkan hukuman hudud sepenuhnya?" Jadi, apa pandangan Prof.?

Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli (ahli panel) = (1:16:02 – 1:18:21)

Kalau pasal hukuman hudud, saya rasa itu ialah isu yang kita boleh bincang dalam forum yang lain. Tetapi dari sudut orang Melayu memeluk Islam kerana rajanya memeluk Islam, itu memang betul. Dari dahulu lagi, kita lihat sejarah, rakyat setia kepada raja dan negara. Apabila Islam sampai ke kepulauan Melayu dan raja-raja Melayu memeluknya menyebabkan seluruh penduduk bukan sahaja di Tanah Melayu tetapi di Tanah Sumatera dan sebagainya. Jadi, disebabkan itulah saya rasa pentingnya kita mengekalkan institusi beraja kerana ia bukan sahaja penting sebagai tunjang tetapi untuk mengingatkan identiti kita. Saya pernah pergi ke kawasan Kalimantan Barat di Sambas. Saya pernah berborak dengan orang *local* di situ. Orang di situ mengatakan institusi beraja telah dihapuskan di Indonesia. Jadi, dia tidak tahu, dia Melayu atau Indonesia kerana pantun seperti Pulau Pandan jauh ke tengah, Gunung Daik bercabang tiga, itu ialah pantun Melayu. Tetapi pada masa yang sama, dikatakan pantun bahasa Indonesia. Jadi, dia sendiri kurang pasti dengan identitinya, Indonesia atau Melayu. Tetapi pada saya, ya, Indonesia itu masih lagi benua asal Melayu. Cuma apa yang saya ingin sebutkan, rakan saya di situ menyatakan dengan jelas bahawa Malaysia beruntung kerana mempunyai institusi beraja yang masih kekal. Jadi dengan itu, jelas menunjukkan bahawa tanah ini asalnya secara tradisi milik orang Melayu. Kalau Indonesia, sudah tidak ada lagi perkara sedemikian. Sejarah itu telah dihapuskan. Tetapi kita masih ada lagi sejarah itu. Kita masih lagi ada institusi itu. Kita masih lagi ada identiti itu. Oleh itu, kita harus mengekalkan institusi beraja, bukan sahaja demi identiti kita sebagai rakyat Malaysia tetapi juga untuk memastikan negara kita sentiasa stabil kerana ada payung yang memayungi kita. Terima kasih.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (1:18:22 – 1:20:18)

Terima kasih, Prof. atas jawapan yang diberikan. Jadi, boleh kita simpulkan bahawa sebenarnya apabila kita bercerita tentang institusi beraja sebagai payung perpaduan, payung rakyat dan sebagainya, di pertengahan jalan itu adalah apabila kita melihat pelaksanaan yang diberikan kuasa kepada orang yang sepatutnya menjalankan kuasa. Sebab kita lihat keadaan kita pada hari ini. Raja sebagai ketua negara dan parti sebagai ketua kerajaan. Maksudnya,

seorang *head of state*, seorang lagi ialah *head of government*. Tetapi apa yang berlaku pada hari ini, yang membimbangkan kita sekarang ini, perbincangan petang ini ialah kita pasti bahawa kita perlu ada institusi beraja sebagai *check and balance* kepada satu lagi sistem pemerintahan. Tetapi apabila berlaku ketidakwajaran ataupun berlakunya, bukanlah sebagai satu pengkhianatan tetapi lebih kepada berlakunya macam tadi kita tengok, pada perlembagaan parti, ia tidak diikuti. Ada parti-parti yang memang kita tahu, secara perlembagaannya dia memang tidak perlu ada tanggungjawab untuk mempertahankan institusi beraja kerana dalam perlembagaan partinya tidak ada. Tetapi bagi parti-parti yang ada, di situ lah sebenarnya berlaku sedikit *set back* apabila kita melihat bagaimana kita memilih pemimpin untuk menyambung ataupun mewakili kita. Terima kasih, Prof. atas jawapan sebentar tadi. Kita akan beralih kepada panel yang kedua, Dr. Fareed Mohd Hassan. Menerusi biodata beliau, secara umumnya saya difahamkan beliau merupakan pakar dalam bidang undang-undang perbandingan dan juga undang-undang perlembagaan di beberapa negara di Asia Tenggara. Tanpa membuang masa, saya mempersilakan Dr. Fareed Mohd Hassan untuk menyampaikan pembentangan beliau. Silakan.

Dr. Fareed Mohd Hassan (ahli panel) = (1:20:22 – 1:20:23)

Boleh dengar suara saya?

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (1:20:24)

Boleh, Dr.

Dr. Fareed Mohd Hassan (ahli panel) = (1:20:26 – 1:34:02)

Bismillahirrahmanirahim. Pertama sekali, saya hendak ucapkan terima kasih kepada pengajur program, iaitu Gabungan Demi Melayu dan pengajur-pengajur yang lain, Puan Miti sebagai moderator program ini dan ahli-ahli panel yang lain serta pengucap tama, Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz. Tajuk yang diberikan oleh pihak pengajur kepada saya adalah untuk membincangkan “Aspirasi dan Peranan Rakyat dan Kepimpinan Politik dalam Menjaga Institusi Raja-raja Melayu”. Jadi, dalam masa 15 minit ini saya cubalah untuk terangkan satu topik yang agak besar dan berat ini dengan cara yang agak mudah untuk kita fahami. Jika kita tengok dalam konteks negara demokrasi di Malaysia, entiti rakyat dan juga parti politik ataupun kepimpinan politik saling memerlukan. Jika wujudnya kedua-dua ini, iaitu rakyat dan

kepimpinan politik, maka barulah subur sesuatu sistem itu terutama sekali sistem demokrasi. Namun di sebalik wujudnya sistem demokrasi di Malaysia, ada sebuah lagi sistem ataupun entiti yang harus diambil kira, iaitu institusi raja-raja Melayu kerana institusi raja-raja Melayu bukanlah sebuah institusi yang baharu. Seperti memetik kata Datuk Prof. Dr. Shamrahayu dan juga Dr. Hazmi sebentar tadi, institusi ini sudah lama wujud, sebelum merdeka lagi. Jadi, dalam kita memperjuangkan ataupun mengangkat sistem demokrasi, pada masa yang sama, institusi raja-raja Melayu haruslah dipertahankan kerana ia sebuah sistem yang wujud sebelum demokrasi wujud ataupun bermula di negara Malaysia. Kita kena tengok apakah kuasa raja-raja Melayu dalam konteks Perlembagaan negara. Melalui ataupun dengan mengetahui peruntukan di bawah Perlembagaan Persekutuan yang memperuntukkan kuasa raja-raja Melayu itu, barulah kita boleh tahu dan dapat rasakan yang institusi ini haruslah dipertahankan. Pertama, kita tahu, kita ada sembilan raja Melayu. Raja-raja Melayu ini ialah ketua bagi negeri baginda masing-masing. Kita ada Kedah, Kelantan dan sebagainya. Melalui sistem raja-raja Melayu ini, kita ada Majlis Raja-Raja. Perkara 38 Perlembagaan Persekutuan memperuntukkan Majlis Raja-Raja boleh membincangkan pelbagai isu terutama sekali dalam melantik jawatan Yang Dipertuan Agong daripada kalangan baginda raja-raja Melayu. Majlis Raja-Raja membincangkan sesuatu polisi yang hendak dibuat oleh kerajaan Persekutuan. Ini juga boleh dibincangkan oleh raja-raja Melayu. Jadi, kuasa ini adalah agak besar yang harus kita pertahankan. Seperti yang Dr. Hazmi bangkitkan sebentar tadi, jika tidak ada institusi raja Melayu, maka kemungkinan berlaku anarki ataupun kacau-bilau kerana pertukaran kerajaan dan sebagainya. Jadi, institusi ini haruslah dipandang tinggi dan dilihat dari kaca mata atau perspektif yang luas. Saya berminat untuk bawa hadirin kepada sejarah. Zaman sekolah dahulu pun kita belajar mengenai sistem beraja terutama sekali mengenai isu Malayan Union. Apabila kita melihat kembali sejarah, selepas tamat Perang Dunia Kedua dan tentera Jepun sudah menyerah kalah, British datang ke mari dan mengambil alih pentadbiran pada masa itu. Semasa British datang kembali selepas Jepun menyerah kalah, satu sistem pentadbiran baharu yang telah diperkenalkan oleh British pada masa itu dikenali sebagai Malayan Union, pada tahun 1946. Dalam melaksanakan Malayan Union ini, satu perkara yang telah dibuat oleh pihak British, iaitu dengan persetujuan raja-raja Melayu. Kuasa raja-raja Melayu ini haruslah diserahkan kepada Raja Britain. Pada masa yang sama, persetujuan raja-raja Melayu pada ketika itu, kalau kita tengok semula dalam konteks sejarah, telah diberikan melalui paksaan. Disebabkan bidang kajian saya mengenai undang-undang

antarabangsa, saya mahu sentuh sedikit mengenai persetujuan raja-raja Melayu yang telah diberikan semasa Malayan Union diperoleh melalui paksaan. Mengikut undang-undang antarabangsa, sesuatu perjanjian antarabangsa tidak boleh ditandatangani dengan cara paksaan. Sama juga dengan perjanjian dalam negara. Kalau seseorang itu menandatangani sesuatu perjanjian melalui paksaan, dipaksa atau diberikan ancaman, perjanjian itu tidak sah. Melalui konteks undang-undang antarabangsa, persetujuan raja-raja ketika itu dilihat sebagai tidak sah. Namun, di sebalik paksaan yang dilakukan oleh pihak British kepada raja-raja Melayu pada ketika itu, satu perspektif yang harus kita lihat ialah kenapa pihak British memerlukan tandatangan raja-raja Melayu supaya Malayan Union boleh diwujudkan? Kalau raja-raja Melayu ketika itu tidak berdaulat, kenapa pihak British memerlukan tandatangan raja-raja Melayu? Jadi, di situ kita boleh lihat bahawa raja-raja Melayu memang ketua negara ataupun ketua negeri baginda masing-masing. Melalui tandatangan raja-raja itu, barulah Malayan Union boleh diwujudkan. Melalui undang-undang antarabangsa juga, hanya ketua negara ataupun orang yang layak untuk menandatangani perjanjian antarabangsa boleh melakukan perkara sedemikian. Dalam konteks undang-undang antarabangsa, sudah jelas bahawa raja-raja Melayu pada masa itu memang berdaulat dan merupakan ketua negeri bagi negeri baginda masing-masing. Apabila persetujuan raja-raja Melayu diambil ataupun diperoleh dengan cara paksaan, maka bangkitlah masyarakat pada ketika itu untuk membantah kerana melalui perjanjian paksaan ini, kuasa raja-raja Melayu diserahkan kepada Raja Britain. Jadi, rakyat pada ketika itu bangkit dan marah. Maka, rakyat telah keluar dan membantah Malayan Union atau pihak British pada ketika itu. Ketika itu jugalah UMNO ditubuhkan melalui *leadership* ataupun diterajui oleh Dato' Onn Jaafar telah membawa suara rakyat dan membantah pelantikan gabenor pertama Malayan Union, iaitu Sir Edward Gent. Kalau kita tengok konteks sejarah, rakyat dan kepimpinan politik itu bersama-sama untuk mempertahankan institusi raja-raja Melayu. Itu adalah dalam konteks sejarah. Saya beri dua contoh yang kita sendiri pernah lihat dua, tiga tahun kebelakangan ini. Saya hendak beri contoh dalam isu ICERD dan juga Statu Rom. Pada tahun 2018, dikatakan bahawa kerajaan pada ketika itu ingin menandatangani perjanjian ICERD dan ini telah menimbulkan kemarahan dalam kalangan rakyat Malaysia. Jadi, ramai yang berhimpun di Dataran Merdeka pada masa itu. Ada yang mengatakan bahawa 55 000 rakyat yang berhimpun. Ada yang mengatakan 550 000. Tidak kiralah berapa pun, nombor ini mewakili rakyat Malaysia yang membantah keputusan kerajaan pada ketika itu untuk menandatangani perjanjian ICERD.

Bukan sahaja perhimpunan ini disertai oleh rakyat seperti kita semua, malah kepimpinan politik seperti UMNO dan juga PAS juga bersama-sama rakyat turun padang membantah keputusan kerajaan untuk menandatangani perjanjian ICERD. Contoh seterusnya ialah mengenai Statu Rom. Pada tahun 2019, kerajaan juga telah mengambil keputusan untuk menandatangani Statu Rom. Bantahan dibuat bukan sahaja oleh rakyat Malaysia dan juga melalui NGO-NGO, parti politik juga turut serta. Tidak kiralah parti politik yang mana, yang merasakan bahawa perjanjian ini boleh mengganggu gugat institusi beraja di negara ini. Mereka bersama-sama merasakan bahawa suara mereka perlu didengar oleh pihak kerajaan supaya tidak berlaku ataupun perjanjian tersebut tidak ditandatangani. Jika perjanjian itu telah ditandatangani, maka kerajaan perlulah membatalkan perjanjian tersebut. Jadi, hasrat dan juga suara rakyat pada ketika itu telah diangkat kepada raja-raja Melayu melalui Majlis Raja-Raja yang merasakan bahawa kerajaan tidak perlu untuk menandatangani dan harus menarik kembali perjanjian tersebut. Hal ini kerana bukan sekadar untuk melindungi institusi tersebut. Kita kena lihat bahawa Malaysia merangkumi pelbagai kaum. Kita ada Melayu, Cina, India dan pelbagai kaum dan juga latar belakang masyarakat yang berbeza. Sistem raja-raja Melayu bukan sahaja mempertahankan hak istimewa orang Melayu, bumiputera, agama Islam dan sebagainya, malah institusi ini juga melambangkan perpaduan dan juga keamanan serta ketenteraman awam. Baik. Jadi, saya bersetuju dengan apa Dr. Hazmi beritahu, kalau kita tidak ada sistem beraja semasa pertukaran kerajaan sebelum ini, mungkin berlaku kacau-bilau dan sebagainya. Jadi, institusi beraja inilah yang menyelamatkan keadaan pada masa itu supaya tidak berlaku kacau-bilau. Institusi beraja melambangkan ataupun *reflect* perpaduan kaum dan juga ketenteraman awam. Jadi bagi saya, sistem ini atau institusi beraja seharusnya dipertahankan bukan sahaja oleh kita, rakyat Malaysia, bahkan juga parti politik dan juga kerajaan yang sedia ada ataupun kerajaan yang akan datang. Dengan sistem ini, boleh menjamin kestabilan dan juga perpaduan kaum yang kita ada di Malaysia. Saya rasa setakat itu dahululah, puan moderator.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (1:34:05 – 1:35:22)

Terima kasih, Dr. Daripada penerangan Dr. tadi, dapat kita simpulkan sebenarnya dalam negara kita telah mempunyai sistem sedia ada. Maksudnya, sistem institusi beraja merupakan salah satu daripada institusi warisan yang telah kita warisi dari zaman berzaman. Jadi, sangat penting sekarang ini ialah kefahaman dan kesedaran rakyat itu sendiri

sebenarnya dalam memperjuangkan ataupun mempertahankan institusi beraja. Sebab tadi, apabila Dr. memberi contoh ICERD, Statu Rom, kalau kita melihat kembali zaman 1946, apabila raja dipaksa untuk menandatangani. Semasa proses menandatangani itu, rakyat tidak terlibat dalam proses itu. Hanya selepas itu barulah rakyat terlibat melalui parti politik. Pada hari ini, keadaan lebih terbuka. Kita seharusnya lebih mudah untuk mendapatkan maklumat dan perlu lebih sedar dan lebih peka terhadap senario dan mempunyai pengetahuan terhadap sejarah dan budaya negara kita yang ada pada hari ini. Terima kasih, Dr. Fareed. Kita akan pergi ke pembentangan yang ketiga, iaitu Ustaz Dr. Abdullaah Jalil. Tanpa membuang masa, saya mempersilakan Ustaz Dr. Abdullaah Jalil untuk menyampaikan pembentangan. Silakan.

Ustaz Dr. Abdullaah Jalil (ahli panel) = (1:35:30 – 1:53:08)

Baik. Terima kasih, puan moderator, Puan Miti. Yang saya hormati, rakan-rakan panel yang jauh lebih pakar berbanding saya dalam bidang undang-undang. Latar belakang saya adalah dalam bidang syariah dan kewangan Islam. Sewaktu PhD, saya ada buat kajian *integration* antara aspek syariah dan aspek *law*. Saya sangat berminat untuk mengkaji tentang perkaitan Ahli Sunnah Wal Jamaah dan kedudukannya dalam undang-undang, kaitannya dengan raja. Macam Dr. Shamrahayu dan Puan Miti sebut, apabila kita berbicara tentang kedudukan raja-raja Melayu, maka ramuan ini memang tidak boleh lari. Raja sebagai ketua agama yang bertanggungjawab menjaga kesucian agama. Apakah acuan agama? Tafsiran bagi agama Islam yang patut menjadi tanggungjawab bukan sahaja Yang Dipertuan Agong tetapi semua yang melakukan sumpah setia kepada Yang Dipertuan Agong dalam menjalankan tanggungjawab Yang Dipertuan Agong. Saya diminta untuk membentangkan serba sedikit berkenaan dengan sumpah Yang Dipertuan Agong, ketua raja-raja kita dalam menjaga kesucian Islam. Apakah tafsiran yang patut bagi agama Islam yang ada dalam Perlembagaan? Baik. Pertama sekali, kita semua jelas bahawa menurut Perlembagaan Persekutuan Perkara 3(1) bahawa Islam ialah agama Persekutuan. Ia tidak sebut rasmi, tidak ada perkataan rasmi. Agama bagi Persekutuan. Jadi, kalau ada yang kata, agama Islam ini hanya untuk perkara-perkara rasmi, sebenarnya istilah perkara rasmi itu pun tidak ada. Bahkan, kalau ada yang kata Malaysia ini negara sekular, perkataan sekular pun tidak ada dalam Perlembagaan. Memang jelas Malaysia ini negara yang menjelaskan ia sebuah negara yang mempunyai agama yang menjadi teras bagi Persekutuan dan menjadi tanggungjawab kepada

pemimpin-pemimpin termasuk raja-raja, menteri dan sebagainya untuk menjaganya. Tentunya agama-agama lain boleh diamalkan dengan aman dan damai di mana-mana bahagian Persekutuan. Baik. Saya hendak bacakan dahulu sumpah Yang Dipertuan Agong dan kaitannya dalam menjaga kesucian agama di Tanah Melayu ataupun di Persekutuan, di Malaysia. Perkara 37 Perlumbagaan Malaysia menyatakan bahawa Yang Dipertuan Agong hendaklah mengangkat dan menandatangani sumpah jawatan sebelum menjalankan fungsi Yang Dipertuan Agong. Ia mestilah dilafazkan dan ditandatangani di hadapan Majlis Raja-Raja dengan kehadiran Ketua Hakim Negara Mahkamah Persekutuan. Ini menunjukkan bahawa ia satu sumpah yang sangat serius, mempunyai kedudukan yang tinggi, hatta dari sudut undang-undang. Sumpah tersebut hendaklah diakusaksikan oleh dua orang yang dilantik oleh Majlis Raja-Raja. Lafaz sumpahnya berbunyi, “Kami (nama) ibni (nama ayah), Yang Dipertuan Agong bagi Malaysia bersumpah dengan melafazkan wallahi, wabillahi, watallahi.” Kalau kita tahu, dalam bahasa Arab ini dipanggil huruf-huruf sumpah. Apa maksud sumpah? Maksudnya, kita menjadikan Allah sebagai saksi. Apabila dikata saya bersumpah, saya tidak melakukan ini. Maksudnya, saya menjadikan Allah sebagai saksi bahawa saya berkata benar, saya tidak melakukan perkara itu. Dalam kes ini, Yang Dipertuan Agong bersumpah, iaitu menjadikan Allah sebagai saksi dengan tanggungjawab Yang Dipertuan Agong akan laksanakan. Apabila Yang Dipertuan Agong sebagai ketua negara dan ketua agama melafazkan sumpah ini menggunakan lafaz *qasam* ataupun lafaz sumpah, maka kalau kita belajar, antara tujuan sumpah ini juga adalah memperkuat janji atau pengakuan. Kalau kita hendak melakukan sesuatu, kita bersumpah, maka kita memperkuat janji. Kalau kita membuat pengakuan bagi apa yang telah lepas, tujuan sumpah itu adalah memperkuat pengakuan, khususnya kalau kita tidak ada bukti dan sebagainya. Itu dalam perbahasan, saya tidak perlu hanyaikan. Setelah itu, Yang Dipertuan Agong akan bertitah, “Maka dengan lafaz ini, berikrarlah kami dengan sesungguhnya dan dengan sebenarnya mengaku akan taat setia kepada menjalankan dengan adilnya pemerintahan bagi Malaysia dengan mengikut sebagaimana undang-undang dan Perlumbagaan yang telah disahkan, dimasyurkan di masa hadapan ini.” Ini yang penting, yang jadi fokus pada pembentangan saya pada petang ini. Titah Yang Dipertuan Agong lagi, “Dan lagi kami berikrar mengaku dengan sesungguh dan sebenarnya memelihara pada setiap masa agama Islam dan berdiri tetap di atas pemerintahan yang adil dan aman di dalam negeri.” Dengan adanya penyataan yang jelas bahawa agama Islam ialah agama Persekutuan. Kemudian, apabila pelantikan Yang Dipertuan

Agong, untuk Yang Dipertuan Agong menjawat jawatan tersebut, perlu melakukan sumpah. Maka, sumpah itu dengan jelas menyatakan bahawa antara tanggungjawab Yang Dipertuan Agong adalah memeliharakan pada setiap masa agama Islam. Jadi macam saya kata, saya sangat berminat untuk terus mengkaji berkenaan dengan Ahli Sunnah Wal Jamaah sama ada dari sudut agama, akidah, fiqh, tasawuf, bahkan dari sudut undang-undang. Pernah berlaku pada tahun 2019, apabila berlaku serbuan kepada golongan penganut syiah, ada satu pihak yang mengatakan bahawa serbuan ataupun penangkapan tersebut adalah salah. Sebab apa? Dia kata, Perlembagaan tidak membuat sebarang tafsiran terhadap agama Islam, Islam sunni atau Islam syiah. Jadi bagi dia, sepatutnya tidak ada asas undang-undang untuk menahan penganut-penganut syiah tersebut daripada menjalankan amalan mereka. Saya suka hendak bawa beberapa hujah bahawa tafsiran Islam yang dipertanggungjawabkan ke atas Yang Dipertuan Agong sepertimana dalam sumpah baginda adalah merujuk kepada Islam Ahli Sunnah Wal Jamaah. Saya ada beberapa kata-kata ulama dan kemudian beberapa fatwa menunjukkan bahawa pentafsiran Islam itu ialah Islam Ahli Sunnah Wal Jamaah. Saya petik sedikit kata-kata Sheikh Abdullah Fahim, antara tokoh yang sangat bertanggungjawab bagi kemerdekaan Tanah Melayu. Beliau telah menyebutkan dalam satu wasiat beliau. Beliau mengatakan bahawa, "Tuan-tuan sedia maklum beratus-ratus tahun bahawa bangsa Melayu se-Malaya ini dari peringkat ke bawah hingga peringkat ke atas, awam-awam, kadi-kadi, ulama-ulama, menteri-menteri hingga raja-raja sekalian, mereka itu bermazhab dengan mazhab Imam Syafi'i. *Ijma'an usuluddin* atas perjalanan Abu Hassan al-Asy'ari, ilmu tasawuf atas perjalanan Imam Ghazali." Jadi, sebenarnya pentafsiran Islam di sini kita boleh rujuk beberapa dokumen ataupun rujukan undang-undang. Antaranya, Undang-undang Tubuh, fatwa-fatwa negeri, Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Kebangsaan yang telah menetapkan makna Islam di sini ialah Islam Ahli Sunnah Wal Jamaah. Ada sebahagian fatwa yang memperincikan lagi dan sebahagian enakmen ataupun sebahagian Undang-undang Tubuh Negeri memperincikan lagi Ahli Sunnah Wal Jamaah itu ialah ahli sunah *al-Asya'irah* dan *al-Maturidiyah*. Ada yang memperincikan *al-Asya'irah* dan *al-Maturidiyah* itu pada akidah. Pada fiqahnya ialah mazhab Syafi'i dan meraikan mazhab-mazhab yang lain. Kemudian berkenaan dengan tasawuf, disebut ada yang Imam Ghazali, ada juga Imam Junab al-Baghdadi. Sheikh Abdullah Fahim sebagai seorang tokoh yang sangat berperanan dalam kemerdekaan Malaysia juga menerangkan bahawa sebenar-benarnya, Islam kita ini adalah sepertimana yang telah diamalkan beratus-ratus tahun dahulu dari peringkat raja-raja

sampai masyarakat awam, menteri sampai kadi-kadi. Semuanya adalah dengan rangka Ahli Sunnah Wal Jamaah, bukannya rangka yang lain. Untuk kerajaan negeri khususnya, untuk menahan ajaran-ajaran yang terseleweng daripada Ahli Sunnah Wal Jamaah, pihak berkuasa agama mempunyai hak untuk menjalankan tanggungjawab sebab ketua agama ialah Yang Dipertuan Agong, pada peringkat negeri tentunya sultan, maka penjawat-penjawat awam yang melafazkan sumpah taat setia kepada sultan dan juga Yang Dipertuan Agong dalam menjalankan tanggungjawab, mereka sepatutnya membawa tafsiran bagi agama Islam ini merujuk kepada Islam Ahli Sunnah Wal Jamaah. Sebab pada peringkat negeri, kita akan tengok tafsirannya lebih jelas. Perlembagaan memang menyebut agama Islam sahaja tetapi pada peringkat negeri, nanti kita akan tengok, jauh lebih jelas. Saya tengok dahulu beberapa definisi dalam Undang-undang Tubuh. Contohnya, Kedah. Perkara 33(a) Undang-undang Tubuh Kerajaan Kedah menyebut, "Agama negeri ini ialah agama Islam Ahli Sunnah Wal Jamaah seperti yang dipegang dan diamalkan di dalam negeri ini sehingga sekarang." Itu yang disebut dalam Undang-undang Tubuh Kerajaan Kedah. Sebahagian negeri mungkin tidak menyebut Ahli Sunnah Wal Jamaah tetapi mereka menyebut "sebagaimana yang dianuti dan diamalkan" seperti Undang-undang Tubuh Kerajaan Pahang. Undang-undang Tubuh Kerajaan Pahang Perkara 23 menyebut, "Agama negeri hendaklah agama Islam sebagaimana yang selama ini dianuti dan diamalkan dalam negeri ini." Walaupun pada peringkat Undang-undang Tubuhnya tidak menyatakan Ahli Sunnah Wal Jamaah tetapi apabila disebut sebagaimana yang selama ini dianuti dan diamalkan di negeri ini, tengoklah kitab-kitab yang ada ataupun fatwa-fatwa negeri Pahang itu merujuk kepada Ahli Sunnah Wal Jamaah, khususnya *al-Asya'rah* dan *al-Maturidiyah*, mazhab Syafi'i dan juga Imam Ghazali. Baik. Begitu juga dalam Undang-undang Tubuh Kerajaan Selangor menyebut, "Agama Islam sebagaimana yang dianuti dan diamalkan dalam negeri ini hingga kini hendaklah menjadi agama negeri." Jadi, sama ada Undang-undang Tubuh menyebut Ahli Sunnah Wal Jamaah ataupun sebagaimana yang selama ini dianuti dan diamalkan di negeri ini. Bahkan, kalau kita tengok Undang-undang Tubuh Kerajaan Kelantan, lagi *detail*. Undang-undang Tubuh Kerajaan Kelantan bukan sahaja menyebut Ahli Sunnah Wal Jamaah tetapi disebut definisi, pengertian, "Di dalam bahagian ini, melainkan nasnya berkehendak pengertian yang lain, Ahli Sunnah Wal Jamaah maknanya ialah mazhab Abu Hassan al-Asy'ari dan Abu Mansor al-Maturidi dan orang-orang yang mengikut jejak langkah kedua-duanya, iaitu *al-Asya'rah* dan *al-Maturidiyah* dan mereka ialah majoriti ulama Islam dari dulu sampai hari ini." Saya ambil

contoh satu lagi, Fatwa Negeri Sembilan. Fatwa Negeri Sembilan 2016 sangat jelas berkenaan dengan takrifan Ahli Sunnah Wal Jamaah khususnya berkenaan dengan akidah dan tauhid Imam Abu Hassan al-Asy'ari dan Imam Abu Mansor al-Maturidi, fiqah dan syariah berdasarkan mazhab Syafi'i dan meraikan mazhab Hanafi, Maliki dan Hambali, tasawuf berdasarkan manhaj ulama sufi yang berwibawa, iaitu muktabar seperti Imam Junab al-Baghdadi dan juga Imam al-Ghazali. Walaupun kita kata Islam dalam Perlembagaan tidak diperincikan tetapi telah diperincikan dalam Undang-undang Tubuh, fatwa-fatwa negeri. Jadi, tidak benar kalau dikatakan bahawa agama Islam yang dimaksudkan itu adalah *open*, tidak kiralah agama Islam versi syiah, wahabi atau liberal. Itu semua tidak benar kerana tafsiran agama Islam masih lagi terikat sepertimana yang diamalkan sejak dahulu sampai hari ini, pada peringkat raja-raja sampai masyarakat awam. Itu tafsiran Ahli Sunnah Wal Jamaah. Sebahagian negeri macam saya sebut, memperincikan lagi, *al-Asya'rah*, *al-Maturidiyah*, mazhab Syafi'i, Imam Ghazali dan Imam Junab. Jadi, alhamdulillah, kerana kesuntukan masa, implikasinya daripada perbincangan ataupun pembentangan saya adalah apabila kita kata Yang Dipertuan Agong sebagai ketua negara yang bertanggungjawab, yang telah mengambil sumpah dengan nama Allah untuk mempertahankan kesucian agama Islam dan agama Islam yang dimaksudkan ini bukanlah agama Islam semua versi tetapi versi Ahli Sunnah Wal Jamaah. Maka, jelas kita kena sebut di sini, mana-mana penjawat awam ataupun mereka yang menjalankan tanggungjawab pentadbiran negeri dan negara bertanggungjawab memastikan Islam yang dilaksanakan dan diamalkan adalah berdasarkan tafsiran Islam Ahli Sunnah Wal Jamaah, khususnya *al-Asya'rah*, *al-Maturidiyah* dan seterusnya. Baik, sampai di sini sahaja pembentangan saya. Terima kasih. Semoga ada manfaat.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (1:53:10 – 1:54:24)

Terima kasih, ustaz. Jadi, perbincangan nanti kita akan pergi kepada apa yang ustaz sampaikan ini bahawa bagaimana ada peruntukan untuk Islam yang diletakkan itu, walaupun dalam Perlembagaan Persekutuan, tidak dinyatakan sejelas-jelasnya seperti di negeri. Tetapi di negeri sangat jelas. Kita boleh melihat pula praktisnya bagaimana apabila dilaksanakan oleh penjawat awam kerana pada hari ini kita tengok terlampau banyak, beberapa negeri yang pada pandangan umumnya seperti tidak mengikut Ahli Sunnah Wal Jamaah. Kita akan simpan perbincangan itu, ustaz. Jadi, yang terakhir, kita akan ke panel yang keempat, iaitu Prof. Dr. Supyan Hussin. Prof. Dr. Supyan Hussin merupakan Mantan Profesor di Pusat

Pengajian Bahasa dan Linguistik, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, UKM dan jawatan terakhir Yang Berbahagia Prof. sebelum bersara ialah sebagai pengarah Institut Alam dan Tamadun Melayu, UKM. Hari ini, Prof. akan menyampaikan pembentangan bertajuk “Aspirasi Rakyat dalam Menjaga Institusi Raja-raja Melayu”. Silakan, Prof.

Prof. Dr. Supyan Hussin (ahli panel) = (1:54:35 – 2:14:57)

(doa pembuka bicara) Assalamualaikum wbt. Salam sejahtera, selamat petang kepada semua ahli panel dan hadirin yang ada di luar sana. Syukur alhamdulillah, kita berada dalam satu sesi muzakarah ilmu bertujuan untuk meningkatkan lagi kefahaman literasi dan juga kesedaran kita khusus bagi topik yang diberikan oleh pihak pengajur. Terima kasih dan tahniah kepada pihak pengajur mengadakan sesi seperti ini, yang jelas tujuannya. Terima kasih kepada panel-panel yang bijaksana. Terima kasih kepada Yang Berbahagia Datuk Prof. Dr. Shamrahayu yang telah membentangkan ucapan tama tadi yang cukup menarik dan cukup komprehensif, fokus kepada parti-parti politik yang mereka melihat Perlembagaan negara dari sudut Islam dan bagaimana mereka menterjemahkan peruntukan-peruntukan yang ada dalam Perlembagaan Persekutuan sabit dengan hal institusi raja-raja. Jelas kita dapat satu daripada parti politik itu tidak menyebut langsung tentang kepentingan institusi raja-raja, melestarikan institusi raja-raja, malah mereka membawa satu ideologi yang mungkin tidak serasi atau tidak sesuai dengan negara ini. Terima kasih kepada, saya tertarik dengan pembentangan yang dibuat oleh dua ahli panel yang baru saya kenali pada hari ini, kedua-dua Prof. Madya. Yang terakhir, terima kasih kepada Dr. Abdullaah yang telah memberi kupasan lebih mendalam dari sudut negeri-negeri, bagaimana peruntukan Perlembagaan Persekutuan, iaitu Islam sebagai agama Persekutuan telah menentukan aliran Ahli Sunnah Wal Jamaah sebagai pegangan kepada kita di semua negeri dan tidak boleh mengambil aliran lain. Itu ialah manifestasi daripada sumpah raja-raja kita ketika mengangkat sumpah menjadi raja ataupun menjadi Yang Dipertuan Agong. Baik. Saya ingin membawa kepada soal tamadun, peradaban dunia. Dalam sejarah peradaban dunia atau tamadun dunia, kita dapat bahawa sistem beraja sudah ada sebelum datangnya Nabi Muhammad SAW. Namrud ialah raja. Firaun ialah raja. Jadi, sistem beraja sudah ada dalam peradaban dunia. Kita nelihat Nabi Sulaiman ialah raja, Nabi Daud ialah raja. Kita melihat peradaban yang bukan Islam sekali pun, di Rom, di Parsi, sudah ada raja. Mungkin Amerika tidak termasuk dalam sejarah tamadun awal, dalam sejarah dunia. Kita melihat bagaimana Rom dan Parsi ialah dua kuasa besar ketika itu mempunyai sistem beraja. Apabila Islam tiba, Islam tidak menghapuskan sistem beraja, malah selepas Nabi Muhammad SAW wafat, kita melihat bagaimana sistem beraja telah dimanifestasikan dalam sistem khilafah islamiah ataupun khalifah. Kita ada khalifah-khalifah yang terus memegang tampuk kuasa yang memimpin bukan negeri, wilayah tetapi empayar. Satu empayar besar yang memimpin wilayah-wilayah kecil pada masa itu,

mungkin dikenali sebagai daerah atau kawasan, bukan negara sepetimana yang ada pada hari ini. Kesimpulannya, kita harus menerima hakikat bahawa sistem beraja ialah satu sistem yang fitrah, satu tabii yang telah pun wujud dari awal. Malah, kalau kita rujuk kepada al-Quran, Allah SWT menyatakan kepada malaikat dan juga jin bahawa Allah SWT ingin melantik manusia sebagai khalifah di atas muka bumi. Maknanya, khalifah itu sendiri adalah merujuk kepada sistem pemerintahan beraja. Kalau kita boleh menterjemahkan pada hari ini, beraja kerana khalifah itu ialah ketua yang mengurus bumi, mengurus alam di dunia khususnya di bumi. Jadi, apa yang berlaku di Alam Melayu, kita telah pun mewarisi sistem beraja sama ada sebelum Islam ataupun selepas Islam. Itu ialah satu yang tabii, fitrahnya begitu. Kalau kita lihat negara-negara lain, misalnya negara India pernah ada maharaja. Negara China pernah ada maharaja, ada sistem beraja tetapi telah dihapuskan. Negara China sendiri telah menghapuskan sistem beraja pada tahun 1911. Negara India juga begitu, telah dihapuskan oleh Syarikat Hindia Timur yang menguasai Benua India pada masa itu, sebelum wujudnya Pakistan dan Bangladesh. Jepun juga ada sistem maharaja, sistem beraja. Malah, Rusia yang besar itu juga ada sistem beraja tetapi telah dihapuskan. Hal ini bermakna, ada sekitar 45 buah negara seluruh dunia ada sistem beraja. Jadi, oleh sebab Alam Melayu, kita sebut Alam Melayu kerana lebih berfokus kepada Tanah Melayu. Negara-negara di sebelah Alam Melayu ini menunjukkan kita sudah ada sistem beraja. Tetapi sistem beraja yang ada di Nusantara ini hanya tinggal dua negara, iaitu Malaysia dan juga Brunei. Manakala di Indonesia yang luas itu, sistem berajanya telah terhapus akibat tekanan, serangan, ancaman dan juga konspirasi oleh mereka yang mahu menghapuskan sistem beraja di sebelah Alam Melayu. Ideologi komunis telah berjaya meracuni pemikiran orang-orang di sebelah Indonesia sehingga mereka membunuh raja-raja, kerabat raja-raja dan akhirnya, berjaya menujuhan republik. Inilah antara usaha yang mampu dan sedang dibuat oleh kelompok di negara kita yang mahu menghapuskan sistem beraja di negara kita. Kalau kita kata ada usaha itu, memang telah dibuktikan. Ada pihak yang memperjuangkan untuk menghapuskan sistem beraja di Tanah Melayu ataupun negara kita, Malaysia menjelang 2030. Sudah ada bukti. Orang-orang berkenaan telah ditahan polis di bawah enakmen ISA suatu masa dahulu. Usaha ini juga sedang dirancang bagi menghapuskan institusi beraja secara halus. Jadi, kita berterima kasih kepada Datuk Prof. Dr. Shamrahyu yang mengupas tentang parti politik dari sudut minat, inisiatif, motivasi atau semangat mereka untuk memperjuangkan sistem beraja. Jadi, kita nampak di mana parti politik ini berada. Apa pun, bagi pandangan saya, biar pun

parti politik mempunyai misi, visi dalam mempertahankan sistem beraja, kita sebagai rakyat biasa juga harus ada pendirian. Kita tidak boleh tertakluk kepada parti-parti politik semata-mata kerana parti-parti politik boleh berubah. Kadang-kadang perlumbagaan memang ada menyebut untuk menjaga institusi raja-raja tetapi itu ialah satu yang ideal dalam perlumbagaan. Realitinya, mereka tidak mempedulikan. Mereka tidak mengambil tahu atau tidak memberi perhatian khusus dalam memelihara. Apa yang ideal, yang cantik dalam perlumbagaan, tidak semestinya diamalkan dalam harian. Dr. Abdullaah menyebut tadi, walaupun dalam Perlumbagaan disebut Islam sebagai agama Persekutuan tetapi apabila pergi kepada pelaksanaannya, mungkin ada antara pegawai-pegawai majlis agama, pejabat agama ataupun pegawai agama yang menguruskan hal ehwal urusan agama memilih pemikiran atau aliran wahabi atau syiah dan tidak berpegang pada aliran Ahli Sunnah Wal Jamaah yang sudah menjadi peruntukan dan diputuskan dalam fatwa kebangsaan. Kita melihat bahawa pentingnya institusi raja-raja dari tiga aspek. Pertama, dari segi raja itu sendiri. Tubuh badan manusia yang bernama sultan atau raja, peribadinya. Yang kedua ialah Perlumbagaan yang telah memberi peruntukan-peruntukan yang khusus berkenaan dengan kuasa dan kedudukan raja-raja. Yang ketiga ialah Majlis Raja-Raja. Baik. Tiga perkara ini cukup penting. Kerana apa? Pertama, ada usaha untuk menyerang peribadi raja-raja dengan cara mereka membuat pelbagai pembongkaran dan seumpamanya. Ini yang dilakukan oleh orang-orang komunis yang dilaksanakan di Indonesia dan akhirnya, mereka berjaya meracuni pemikiran orang-orang Indonesia untuk menghapuskan raja-raja Melayu di sebelah sana dengan menimbulkan rasa benci, tidak suka dan pelbagai lagi. Akhirnya, rakyat berasa marah dan kemudian, melakukan pembunuhan, bukan sahaja raja tetapi keseluruhan kerabat, keluarga diraja telah diburu dan dibunuh. Begitu juga yang berlaku di negara kita. Ada kerabat diraja dahulu yang dikejar, diburu oleh penjajah menyebabkan mereka menggugurkan nama-nama mereka sebagai Syed ataupun Tengku, Engku, Raja dan seumpamanya daripada nama mereka supaya tidak dikenali. Malah, mereka menukar nama kepada nama lain yang musuh-musuh terhadap institusi raja-raja tidak dapat kesan di mana mereka berada. Tetapi hari ini kita faham bahawa mereka ada di negara kita. Baik. Penyerangan karakter terhadap raja-raja ini suatu perkara yang memang dirancang termasuklah di negara kita. Jadi, kita sebagai rakyat harus sensitif terhadap usaha-usaha untuk menjatuhkan nama baik raja-raja secara individu. Pada saya, manusia yang disebut raja ini pergi dan datang. Mereka bertukar ganti. Dalam sejarah Islam pun kita ada pemerintahan

khalifah, pergi dan datang. Ada khalifah yang baik, ada khalifah yang kurang baik. Ada khalifah yang adil, ada khalifah yang zalim. Tetapi itu ialah tubuh badan. Tubuh badan ini boleh ditambah baik, dibentuk, ditambah nilai kebaikan-kebaikannya. Kalau lahir serangan itu kepada raja-raja sebagai individu, maka itu ialah usaha-usaha untuk menghapuskan institusi raja-raja. Baik. Yang kedua ialah Perlembagaan. Hari ini memang ada usaha-usaha, bukan baru, usaha-usaha untuk melupuskan, menguburkan atau mengehadkan kuasa dan kedudukan raja-raja dalam Perlembagaan termasuklah usaha untuk menghapuskan Islam sebagai agama Persekutuan. Sebagaimana yang disebut oleh para panel tadi, apabila disebut Islam, ada kaitan dengan raja. Apabila disebut raja, ada kaitan dengan Islam. Apabila salah satu diusik, disentuh ataupun dipertikaikan secara terancang, akhirnya akan ada melalui saluran undang-undang untuk mengehadkan, menghapuskan ataupun melupuskan peruntukan-peruntukan yang ada berkaitan dengan raja-raja. Ini yang kedua. Yang pertama, raja. Yang kedua, Perlembagaan. Yang ketiga ialah Majlis Raja-Raja. Majlis Raja-Raja bukan sahaja terdiri daripada raja-raja tetapi daripada Menteri-menteri Besar, mufti-mufti yang turut hadir sama memberi pandangan, nasihat dan seumpamanya. Saya melihat bahawa apabila disentuh tentang penyerangan karakter terhadap raja-raja, hal-hal buruk tentang raja-raja dan merasakan bahawa raja-raja ini perlu dihapuskan, itu ialah satu perancangan musuh yang datang daripada kelompok progresif. Kelompok progresif ini ada dalam parti politik. Dan kelompok liberal ada dalam parti politik. Malah dalam kumpulan Islam pula, dipanggil Islam progresif dan Islam liberal. Kedua-dua kelompok ini melihat agama Islam sama rata dengan agama lain, melihat kaum lain sama rata dengan kaum Melayu. Jadi, mereka mahu menyamaratakan segala-galanya, bukan mesaksamakan tetapi menyamaratakan. Akhirnya, mereka menganggap bahawa tidak perlu ada peruntukan Islam sebagai agama Persekutuan, tidak perlu ada Agong sebagai ketua dalam negara. Sekiranya perkara ini berlaku, maka kita akan melihat banyak hal bersabit dengan penduduk induk. Penduduk induk ini Melayu dan bumiputera. Akan hilang hak mereka sebagai penduduk asal atau penduduk induk di negara kita. Baik. Kita ambil sedikit sejarah. Dalam sejarah, orang-orang Cina datang ke Tanah Melayu, pada masa itu disebut Malaya, sekitar zaman British memerintah ataupun mengurus Tanah Melayu. Mereka datang beramai-ramai dalam keadaan negara kita sedang berlaku permasalahan dalaman yang melibatkan sebahagian besar lari keluar. Mereka dibawa oleh British untuk menjadi buruh. Begitu juga dengan orang India. Dalam kedua-dua negara ini, kita mendapati sistem beraja mereka sudah lumpuh,

sudah tidak ada. Apabila mereka datang ke tempat kita, mereka mahu membawa ideologi yang sama, iaitu tidak perlu ada raja. Ini yang menjadi masalah di negara kita apabila ada orang duduk di sini mengatakan kita tidak perlu ada raja kerana di negara mereka tidak ada raja. Ini satu perkara yang perlu kita beri perhatian. Baik. Saya mahu tutup sedikit dengan cadangan. Pertama, kita melihat tentang raja. Saya sudah sebut tiga. Yang pertama, raja. Yang kedua, Perlembagaan. Yang ketiga, Majlis Raja-Raja. Kesemua ini ialah institusi raja-raja. Kesemua ini ada implikasi kewangan. Kesemua ini ada kena-mengena dengan demokrasi. Demokrasi ini ialah demokrasi acuan kita, bukan demokrasi Barat. Dalam sejarah tamadun Melayu, kita melihat raja-raja ialah sultan, ketua negara. Tetapi mereka memberikan delegasi kuasa kepada Mamak Bendahara. Bendahara itu Perdana Menteri. Dialah yang menjalankan tugas. Bagi kepada shahbandar, bagi kepada temenggung untuk menjalankan tugas. Dalam sistem beraja yang ada di negara kita pada hari ini, sultan, raja atau Agong masih ketua negara, ketua negeri. Dalam agama Islam, dalam urusan adat istiadat Melayu dan apa-apa yang sabit dengan Melayu. Tetapi oleh sebab raja berperlembagaan, maka raja telah memberi kuasa kepada Perdana Menteri dan kabinet untuk melaksanakan tugas. Bukanlah maknanya raja melepaskan jawatan, melepaskan tanggungjawabnya tetapi ada peruntukan Perlembagaan. Ini satu benda yang menarik. Sahabat-sahabat ahli panel tadi telah menyebut, kalau tiada raja, tiada sultan, tiada Agong pada masa itu, bagaimana keadaan yang berlaku pada tahun 2020 dalam politik negara? Baik. Saya hendak pergi kepada cadangan. Saya melihat bahawa perlunya kita memperkasakan institusi raja-raja. Antara lain, pertama, kita perlu ada satu pusat pendidikan diraja supaya pemikir-pemikir bijak pandai, cendekiawan memberi input kepada raja-raja. Bukan tidak pernah berlaku dalam sistem yang ada pada hari ini. Tetapi pada pandangan saya, saya melihat Majlis Raja-Raja memang ada mempelawa, menjemput, mengundang pemikir-pemikir untuk memberi pandangan. Tetapi saya melihat ia satu benda yang reaktif, bukan proaktif. Kalau kita ada satu pusat pemikiran diraja, pusat pendidikan diraja, mungkin kita ada perkara yang agak proaktif memikirkan bagaimana dan apa yang patut dibuat untuk membantu pemerintahan di negara kita termasuklah memberi input kepada kabinet dalam hal ini. Baik. Kalau kita mengambil sifat yang reaktif, apabila berlaku kes seperti tahun 2020, mahupun kes COVID yang ada, kita melihat ia bersifat reaktif, tidak bersifat proaktif. Yang kedua, oleh sebab raja-raja akan bertukar ganti daripada bapa kepada anak ataupun adik-beradik dalam susunan kerabat diraja, maka perlulah ada satu pusat pembangunan sahsiah diraja yang khusus memberi

bimbingan, pandangan, pembentukan, pelbagai lagi yang boleh meningkatkan sahsiah raja-raja kerana kita dapat banyak pihak yang cuba memburuk-burukkan raja dari beberapa sudut, sahsiah misalnya. Jadi, ini adalah lompong yang perlu kita fikirkan bersama-sama. Kita manusia tidak terlepas daripada membuat silap, tidak maksum mahupun raja-raja, tidak maksum. Oleh sebab itu, kita mahu mempertahankan institusi raja-raja dengan memperkasakan daripada keluarga raja mahupun institusi raja-raja. Kalauolah Majlis Raja-Raja mempunyai para cendekiawan yang hebat, yang terbaik dalam negara, maka kita pasti dapat mengawal masalah-masalah yang berlaku dalam negara termasuklah soal akidah berpegang pada Ahli Sunnah Wal Jamaah dan tidak berpegang pada yang lain. Input-input ini sebenarnya perlu diberikan secara konsisten oleh pihak-pihak yang telah dilantik dalam kelompok cendekiawan dan ahli pemikir. Baik. Akhir sekali, saya ingin sebutkan pentingnya kita sebagai rakyat biasa, aspirasi kita mahu melihat bahawa institusi raja-raja dipertahankan, mesti dipertahankan. Jadi untuk mempertahankan, kita perlu kepada pemikiran yang selaras. Maksudnya, dalam pendidikan di sekolah perlu ada pendidikan sistem beraja yang disampaikan kepada masyarakat. Kalau sekolah vernakular telah diiktiraf sebagai satu sekolah swasta, tidak mungkin akan ada satu kurikulum atau silibus mengenai sistem beraja di Malaysia. Mungkin tidak akan ada disebut dalam kurikulum mereka. Tetapi di sekolah kebangsaan, hal ini perlu disampaikan. Ini satu lompong yang cukup besar, jarak yang cukup besar. Remaja pun tidak tahu kenapa raja wujud, apa tugas raja, apa raja buat. Akhirnya, mereka melihat raja-raja macam boneka bagi pandangan mereka. Apabila mereka disogokkan dengan racun-racun pemikiran untuk memburukkan institusi raja-raja ataupun raja-raja tertentu, maka mereka telah termakan dan akhirnya, kita menghadapi kemelut yang tidak berkesudahan. Jadi, pendidikan merupakan tempat yang paling baik untuk menyemai benih pemikiran, pemahaman yang baik berkenaan dengan institusi raja-raja. Yang kedua ialah media. Media ialah satu pendidikan, untuk pendidikan. Kalau tidak ada seperti yang Demi Melayu buat ini, tidak ada *public education*, maka literasi maklumat dan ilmu mengenai institusi raja-raja tidak berlaku. Pemantauan tidak berlaku. Ini menyulitkan. Kita akan berhadapan dengan pelbagai masalah dari semasa ke semasa. Wallahuaklam. Yang baik itu daripada Allah SWT, yang lemah daripada saya. Moga-moga dapat dimanfaatkan dengan baik. Sekian, wabillahi taufik wal hidayah, wassalamualaikum wbt. dan salam sejahtera.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (2:14:58 – 2:18:32)

Terima kasih, Prof. Dr. Supyan Hussin atas pembentangan yang panjang lebar. Saya sekali rasa bersemangat mendengar tadi. Jadi, kita akan kembali kepada perbincangan. Sebelum kita mulakan perbincangan, perbincangan kita akan mengambil masa lebih kurang 45 minit. Kita akan mengambil soalan-soalan daripada rakan pelayar dan saya sendiri pun ada soalan yang hendak dikemukakan. Tetapi kita ambil daripada rakan pelayar dahulu. Kalau kita melihat soalan-soalan di sini, saya akan bacakan soalan dan saya akan minta salah seorang panel menjawab. Tetapi sekiranya saya tersalah beri kepada panel, mungkin bukan bidang ataupun ada panel yang lebih berpengetahuan untuk menjawab, boleh tambah kemudian dan boleh maklumkan. Ada salah satu soalan, "Saya tertarik dengan salah satu soalan yang ditanyakan dalam *floor*; peruntukan mana Perlembagaan yang menjunjung fikrah Ahli Sunnah Wal Jamaah?" Itu secara asas, saya ambil secara ringkas sahaja soalannya. Tadi Dr. Abdullaah Jalil telah pun menyatakan untuk perlembagaan negeri itu telah betul-betul terbukti tentang Ahli Sunnah Wal Jamaah. Cuma apabila kita melihat semula, saya mengambil kira bahawa kita ambil perlembagaan yang dimaksudkan dalam soalan ini termasuklah Perlembagaan Persekutuan dan perlembagaan negeri. Kalau kita melihat kepada Perlembagaan Persekutuan, Perlembagaan Persekutuan di dalamnya hanya ada Yang Dipertuan Agong sahaja. Maksudnya, mewakili seorang raja sebagai ketua negara. Tetapi kita juga perlu melihat daulat yang didapati oleh Yang Dipertuan Agong merupakan satu saluran daripada raja-raja negeri dan kemudian, kuasa itu secara hitam putihnya diberikan oleh Majlis Raja-Raja kerana baginda dipilih daripada kalangan raja-raja untuk menjadi ketua negara. Jadi, apabila kita melihat kepada peruntukan dalam Perlembagaan yang menyatakan Ahli Sunnah Wal Jamaah, apabila kita telah mendengar penerangan yang telah diberikan oleh Dr. Abdullaah Jalil sebentar tadi, sebenarnya bagi saya sangat jelaslah bahawa Ahli Sunnah Wal Jamaah di setiap perlembagaan negeri itu ada. Jadi soalannya, saya tambah sedikit daripada soalan rakan pelayar. Kita melihat hari ini bahawa dari aspek rajanya, perlu mengikuti, menganuti Ahli Sunnah Wal Jamaah tetapi kita juga tahu bahawa raja-raja itu tidak berdiri sendiri. Ia mempunyai institusi ataupun orang-orang di sekelilingnya. Dalam konteks ini, tadi Prof. Dr. Supyan juga telah meletakkan dengan begitu baik sekali bahawa kadang-kadang bukan salah raja tetapi orang di sekeliling itu yang memilih. Maksudnya, dalam penjawat awam itu yang memilih untuk menjadi wahabi atau menolak Ahli Sunnah Wal Jamaah. Jadi

pada pandangan Dr. Abdullaah, adakah apabila pelantikan dibuat, contoh pelantikan mufti. Ia bukan dilantik oleh orang biasa, perlulah mendapat perkenan raja negeri.

Soalan: Jadi, adakah pelantikan itu dibuat dengan tidak berhati-hati ataupun bagaimana sebenarnya apabila kita hendak mengatakan bahawa penjawat awam perlu memainkan peranan agar seiring dengan apa yang ditetapkan dalam perlembagaan negeri itu? Apa pandangan Dr. Abdullaah? Silakan.

Ustaz Dr. Abdullaah Jalil (ahli panel) = (2:18:33 – 2:21:43)

Baik. Terima kasih. (doa pembuka biacara) Jadi, kita kena lihat dari sudut syariah juga. Kita lihat juga dari sudut siasah. Pertama, dari sudut syariah, memang kita katakan jelas sesiapa sahaja yang berpegang ataupun yang bertanggungjawab dalam hal ehwal agama perlulah membawa manhaj yang muktabar ataupun yang memang disepakati kebenarannya. Zaman berzaman jelas, iaitu Ahli Sunnah Wal Jamaah. Itu maksud saya dari segi hukum hakam syariah yang jelas. Kita boleh lihat juga dari sudut perundangan. Apabila kita kata seorang mufti itu dilantik. Dilantik di situ disebut kalau dalam fatwa, dipanggil fatwa *muqayyad*. Maknanya, terikat. Pihak yang melantik atau sultan yang melantik ataupun Yang Dipertuan Agong yang melantik mufti tersebut, lantikan tersebut bukan lantikan secara mutlak. Maknanya, apabila seorang mufti ataupun orang yang diberi tauliah agama diberi tauliah, secara mutlak dia boleh mengajar agama mengikut suka hatinya. Bukan. Sebab lantikan tersebut ialah lantikan yang terikat dengan syarat-syarat. Jadi, syarat-syaratnya kita kata jelas sebahagian daripada Enakmen Syariah memang menyebut memang perlu berfatwa dengan mazhab Syafi'i kecuali jika pandangan tersebut bertentangan dengan kemaslahatan umum, boleh mengambil pandangan-pandangan daripada mazhab-mazhab lain yang muktabar dan sebagainya. Jadi, kita tidak boleh kata orang yang memegang jawatan agama dalam kerajaan sama ada pusat ataupun negeri mengatakan hak saya mengajar agama mutlak. Saya boleh pilih apa kefahaman yang saya mahu bawa, apa mazhab yang saya mahu bawa. Tidak. Bahkan, ini juga sebenarnya kalau kita lihat amalan sebahagian ulama, apabila mereka datang ke satu-satu tempat, kalau mereka mazhab berbeza, oleh sebab mazhab tempatan tersebut ialah mazhab yang, contohnya ulama Syafi'i datang ke tempat mazhab Hanafi, maka mereka akan sama ada berhenti berfatwa ataupun mereka sendiri akan tidak menimbulkan fitnah dengan memberi fatwa yang berbeza daripada fatwa yang diamalkan di tempat tersebut, iaitu tidak menimbulkan fitnah dalam pengamalan agama selagi pengamalan

agama itu benar. Maksud saya adalah berdasarkan mazhab muktabar, Ahli Sunnah Wal Jamaah. Jadi, ini sedikit daripada saya. Mungkin ramai di sini yang jauh lebih layak, mungkin boleh tambah. Mohon tambahan daripada panel-panel yang arif.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (2:21:46 – 2:23:18)

Mungkin kita boleh ada sedikit penambahan sama ada daripada Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi, Dr. Fareed ataupun Prof. Dr. Supyan berkaitan peranan penjawat awam apabila telah dilantik itu tadi tetapi memilih untuk tidak melaksanakan secara, saya tidak boleh kata tidak menganuti sebab kita berbicara tentang apabila menganut, ia merupakan satu *faith*. Maknanya, ia perkara yang tidak nampak. Kita hanya nampak melalui amalan. Apa yang berlaku pada hari ini ialah kita menceritakan amalan itu. Jadi, apabila penjawat awam dilantik seperti yang Dr. Abdullaah katakan tadi, apabila mereka mengamalkan, itu yang sekarang ini menjadi isu di Malaysia. Apabila amalan itu dilihat seperti tidak bersesuaian dengan Ahli Sunnah Wal Jamaah, bagaimana kita hendak menceritakan bahawa raja telah pun memegang Perlembagaan. Maksudnya, telah pun mengikuti ataupun akur dengan perlembagaan negeri yang dinyatakan. Kita juga tahu bahawa apabila kita berkata raja dan rakyat berpisah tiada, atas kertas memang berpisah tiada tetapi di lapangan, bukan semua orang boleh berjumpa raja. Orang akan berjumpa orang yang di sekeliling raja. Perkara-perkara itu yang sebenarnya menjadi polimik dalam masyarakat kita pada hari ini. Jadi, bagaimana? Mungkin salah seorang daripada panel boleh menyambung lidah Dr. Abdullaah Jalil berhubung dengan perkara ini. Silakan.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (2:23:25 – 2:23:27)

Prof. Dr. Supyan menjawab ke? Tidak dengar suara. Kena *unmute*.

Prof. Dr. Supyan Hussin (ahli panel) = (2:23:31 – 2:23:43)

Saya mencadangkan supaya Datuk Prof. Dr. Shamrahayu memberikan pandangan dari sudut Perlembagaan dan juga peraturan undang-undang. Juga yang lain, yang bersabit dengan Perlembagaan dan undang-undang. Terima kasih.

Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz (penyampai ucap tama) = (2:23:53 – 2:28:15)

Saya tidak dapat untuk tidak bersetuju dengan Dr. Abdullaah tadi. Sebab apa? Kalau kita lihat peruntukan dalam Perlembagaan, memang Perlembagaan Persekutuan menyatakan Islam itu tetapi apabila kita pergi ke negeri-negeri, jelas dalam perlembagaan negeri sebenarnya.

Sebab Islam tidak ada pada Persekutuan. Persekutuan ini benda baharu. Persekutuan wujud pada tahun 1957. Kalau kita lihat dahulu, pada 1948. Tetapi 1957 itu wujudnya Persekutuan. Kalau hendak lihat apa yang ada di Persekutuan secara nyata, mungkin tidak dapat sebab ada di negeri-negeri. Jadi, Persekutuan pada saya, saya lihat perkataan Islam itu memang tidak ditafsirkan dalam Perlembagaan Persekutuan. Tetapi kita muhlihat di negeri sebab Islam ialah urusan negeri. Jadi, di negeri-negeri. Kalau Kelantan, negeri Cik Siti Wan Kembang, jelas tadi. Saya pun lihat, kita sudah baca perlembagaan negeri Kelantan bahawa raja negeri Kelantan bukan setakat bermazhab Ahli Sunnah Wal Jamaah, sudah ditetapkan dari segi fiqahnya dan akidahnya. Kalau di negeri Perak pula, ditetapkan dari segi fiqahnya bahawa raja itu hendaklah bermazhab Syafi'i. Jadi nampak, itu ialah Ahli Sunnah Wal Jamaah. Tuan-tuan dan puan-puan yang saya kasihi, hadirin yang saya hormati sekalian, kita akan lihat di negeri-negeri itu. Setiap negeri ada menyatakan mazhab-mazhab tersebut. Jadi, kalian jangan rujuk Perlembagaan Persekutuan sahaja sebab Islam ialah urusan negeri. Islam bukan urusan Persekutuan kecuali bagi Wilayah-wilayah Persekutuan. Kalau Wilayah Persekutuan tidak dinyatakanlah sebab rujukannya kepada Perlembagaan Persekutuan. Kalau negeri, lihat negerilah sebab Islam itu urusan negeri. Jadi, tidak boleh hendak takwil lagi. Pada saya, tidak boleh hendak takwil kalau lihat kepada peruntukan perlembagaan negeri tersebut. Kalau kita orang Kelantan, tengok di Kelantan. Kalau kita orang Kedah, tengok di Kedah. Islam urusan negeri. Saya muhlihat secara rumusannya, kalau kita bercakap tentang mazhab apa, kita tengok negeri. Jangan tengok Perlembagaan Persekutuan sahaja sebab yang menguasai Islam ialah perlembagaan negeri. Walaupun Islam pada peringkat Wilayah Persekutuan ada dalam Perlembagaan Persekutuan tetapi kalau negeri, lain sedikit. Jadi, terserahlah kepada perlembagaan negeri apa yang dinyatakan tentang maksud Islam itu sendiri. Saya rasa kita boleh buat rumusan di sini bahawa hal berkaitan dengan Islam, mazhab dan sebagainya, rujuk kepada perlembagaan negeri. Perlis pun ada. Saya hendak ceritakan pengalaman sedikit. Semasa saya bercakap tentang Kelantan sebab negeri saya. (ketawa) Kalau kita bercakap tentang negeri masing-masing, orang kata keliru. Orang kata Ahli Sunnah di Perlis berbeza dengan Ahli Sunnah di Kelantan. Saya tidak boleh komen yang itu sebab saya bukan orang usuluddin. Jadi, rakan-rakan usuluddin berbahaslah tentang itu. Saya tidak muhlihat bahas. Tetapi saya bercakap tentang kedudukan Islam dalam Perlembagaan. Islam itu urusan

negeri, maka mauduk pertamanya ialah perlombagaan negeri. Itu sahaja pandangan saya, Prof dan rakan-rakan semua.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (2:28:16 – 2:28:41)

Terima kasih, Prof. atas pandangan tadi. Kita pergi kepada soalan yang berikutnya. Saya rasa soalan ini sesuai untuk ditujukan kepada Dr. Fareed.

Soalan: Ada salah seorang rakan pelayar kita memohon penerangan tentang elemen demokrasi Majlis Raja-Raja. Jadi, apabila ada elemen demokrasi ini, saya kira semasa pemilihan Yang Dipertuan Agong dan Timbalan Yang Dipertuan Agong. Silakan, Dr.

Dr. Fareed Mohd Hassan (ahli panel) = (2:28:46 – 2:32:23)

Baik. Berkenaan dengan pelantikan Yang Dipertuan Agong ataupun melalui Majlis Raja-Raja, kita kena tengok proses lantikan Yang Dipertuan Agong atas bentuk undian yang dibuat oleh raja-raja Melayu. Secara konvensionalnya melihat kepada kekanan dan juga pusingan raja-raja Melayu dari merdeka hingga habis pusingan tersebut. Kalau katakanlah Sultan Kelantan tidak mahu dilantik ketika itu, maka pusingan itu harus *skip* ke pusingan seterusnya. Jadi, demokrasi *still* berlaku. Cuma lantikan itu boleh tidak diterima oleh raja ataupun sultan pada ketika itu melihat kepada kemampuan baginda. Sebab kita tengok apa yang Dr. Abdullaah Jalil sebutkan tadi, sumpah jawatan Yang Dipertuan Agong itu, bukan sekadar pegang jawatan tetapi sumpah itu haruslah dijalankan dan dilaksanakan amanahnya. Bukan sekadar hanya untuk memegang jawatan Yang Dipertuan Agong, menjadi ketua negara, menjadi ketua angkatan tentera dan sebagainya. Malah, urusan Seri Paduka Baginda lebih daripada itu. Sebagai contoh, menjadi orang tengah dalam urusan politik dan juga hubungan antarabangsa. Kita ada tengok juga Yang Dipertuan Agong pergi melawat negara-negara di luar sana, menjalankan hubungan diplomatik dan sebagainya. Baik. Kita juga ada Perdana Menteri yang menjalankan hubungan diplomatik tetapi sebagai ketua negara, tugas baginda adalah lebih daripada duduk di takhta tersebut. Malah, sumpah yang telah dijalankan atau yang disebut itu haruslah dilaksanakan dalam tempoh jawatan. Baik. Itu dalam konteks pemilihan Yang Dipertuan Agong, dalam urusan Majlis Raja-Raja. Dalam konteks mesyuarat ataupun membuat keputusan selain melantik Yang Dipertuan Agong, tugas ataupun tanggungjawab raja-raja Melayu dalam Majlis Raja-Raja itu boleh dilihat dalam konteks lebih besar. Kerana apa juu polisi yang kerajaan pada hari ini atau pada ketika itu ingin laksanakan

ataupun jalankan, raja-raja dalam Majlis Raja-Raja boleh juga membincangkan polisi-polisi tersebut. Ini termaktub dalam Perlembagaan Persekutuan di bawah Perkara 38. Jadi, bukan hanya sekadar datang mesyuarat, minum kopi dan sebagainya. Jawatan ataupun tugas raja-raja Melayu dalam konteks Majlis Raja-Raja lebih besar daripada hanya sekadar duduk di takhta, datang mesyuarat. Saya rasa itu sahajalah.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (2:32:24 – 2:34:28)

Terima kasih, Dr. Soalan saya yang berikut ini, saya hendak tujukan kepada Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli. Tadi Dr, ada bercerita tentang bagaimana kita melihat keadaan hari ini, peranan kepimpinan politik yang boleh dijalankan dalam memartabatkan institusi raja-raja Melayu. Saya tertarik dengan contoh-contoh yang Prof. berikan tadi. Mereka juga kadang-kadang mengeluarkan kenyataan-kenyataan yang sangat menyimpang, yang boleh membawa kepada keadaan yang lebih buruk daripada kita memartabatkan kedudukan raja-raja. Maknanya, kita boleh berasa tidak suka terhadap raja. Begitulah lebih kurang. Apabila ini berlaku, kita tengok sering kali, berulang kali, apabila pemimpin-pemimpin ini bercerita perkara seakan-akan memburukkan raja-raja, telah ada satu krisis kepercayaan dan keyakinan rakyat kepada institusi beraja. Jadi, bagaimana Prof. melihat situasi ataupun peranan, kalau kita bercakap tentang peranan sepatutnya dimainkan oleh pemimpin. Mereka sebenarnya perlu sedar bahawa mereka ialah satu sistem yang wujud bersekali dengan sistem raja berperlembagaan. Tetapi dari segi apa yang terjadi pada hari ini, mereka menolak. Bak kata Prof. Dr. Supyan tadi, sebab ada yang datang itu, dari tempat mereka tidak ada raja. Sebab itu apabila sampai ke sini, mereka bawa, mereka tidak mahu raja. Tetapi hari ini, ia menjadi satu skala yang besar. Kita juga terperangkap dengan taksub kepartian sampai kita pun tidak boleh hendak berfikir.

Soalan: Jadi, bagaimana Prof. melihat senario yang berlaku pada hari ini dan bagaimana agaknya kekangan yang boleh dibuat untuk mengatasi perkara ini dari pihak kepimpinan politik itu sendiri? Silakan.

Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli (ahli panel) = (2:34:34 – 2:40:29)

Terima kasih, puan. Soalan yang agak mencabar untuk saya jawab kerana isu ini mungkin boleh menjadi isu yang sensitif. Tetapi apa yang saya lihat, cara terbaik untuk kita memupuk rasa sayang sebab Kesetiaan kepada Raja dan Negara itu ialah Rukun Negara yang kedua.

Untuk kita memupuk rasa kasih sayang, kesetiaan kepada raja dan negara, ia berbalik kembali kepada pendidikan. Zaman persekolahan saya sudah 30 tahun yang dahulu. Jadi, saya tidak tahu sekarang ini bagaimana kurikulum sekolah tetapi sepatutnya kita pastikan kurikulum sekolah itu ada subjek yang boleh memupuk rasa sayang, bukan sahaja kepada raja, malah negara juga. Sebagai contoh, negara Brunei Darussalam. Sewaktu saya berkunjung ke negara tersebut dua tahun lepas sebelum pandemik, saya ada berhubung dengan seorang pensyarah di sana. Setiap kali rakan pensyarah saya di universiti di Brunei ingin merujuk kepada raja, tidak akan lekang di bibir beliau, pensyarah ini akan menyebut *His Majesty*. Dari sudut itu, saya dapat lihat, betapa dekatnya Sultan Brunei dengan rakyatnya terutama sekali penjawat awam. Apabila saya berborak dengan orang awam tentang raja di Brunei, dapat lihat bahawasanya mereka sangat dekat dengan raja. Mungkin itu yang boleh Malaysia, saya tidak kata rakyat Malaysia tidak rapat dengan raja, saya tidak kata sedemikian. Tetapi mungkin pendekatan yang digunakan di Brunei, saya rasa menerusi pendidikannya, juga menerusi perkongsian, menerusi apa yang dapat dilihat di media, di Brunei lebih efektif. Saya tidak kata rakyat Malaysia tidak menyayangi raja. Tidak sama sekali. Saya cuma rasa mungkin di Brunei pendekatannya lebih dekat. Kalau hendak dibandingkan Malaysia dengan Brunei, penduduk Brunei tidak sampai 400 000. Saya rasa untuk kita memastikan tidak ada lagi perkara seperti yang disebut oleh beberapa pemimpin UMNO yang pernah mempersoalkan raja, pemimpin DAP juga, tidak ketinggalan daripada PKR, saya rasa untuk perancangan yang jauh ke hadapan, pendidikan. Tetapi untuk waktu sekarang ini, *next pilihan raya*, sekurang-kurangnya untuk wakil rakyat itu menjadi wakil rakyat di Dewan Negara atau Dewan Rakyat, perlulah kita memastikan ada ahli Dewan Rakyat ini untuk menduduki ujian tatanegara. Saya rasa itu nombor satu, pentinglah. Kedua, ujian bahasa Melayu. Saya ingat lagi dahulu, ada satu wakil rakyat dari Sarawak. Namanya YB Chong Chieng Jen yang tidak mahu menggunakan bahawa Melayu di Parlimen. Sedangkan, bahasa Melayu ialah bahasa kebangsaan dan dilindungi oleh raja-raja. Kenapa menunjukkan sebegitu? Ujian bahasa Melayu dan tatanegara itu sangat penting kerana saya lihat ada sesetengah YB yang tidak boleh berbahasa Melayu dengan baik di Parlimen. Kalau tidak boleh berbahasa Melayu dengan baik, bagaimana untuk menyampaikan aspirasi rakyat dan bagaimana untuk mereka menyanjungi raja kita yang sememangnya melindungi empat perkara asas itu, iaitu bahasa Melayu, agama Islam, kedaulatan raja-raja dan hak istimewa orang Melayu serta hak-hak kaum lain. Sekiranya kita menerima sesiapa sahaja untuk menjadi ahli Dewan Rakyat, sampai

bila-bila pun saya rasa perkara ini tidak akan selesai kerana tiap-tiap ahli politik ada agenda masing-masing. Sekurang-kurangnya, sekiranya mereka telah menduduki ujian tatanegara, saya tidak tahu, mungkin mana-mana agensi boleh membuat ujian tatanegara ini. Sekurang-kurangnya kita dapat menapis orang-orang yang mempunyai sentimen antiraja untuk tidak menjadi wakil rakyat. Saya rasa apa yang (gangguan Internet) Kita tidak wajar menghina orang bumiputera. Kita tidak wajar menghina kaum bukan bumiputera, apatah lagi menghina raja-raja. Sekiranya kita menghina raja, ia tidak lain tidak bukan, kita memandang rendah sistem pemerintahan negara kita sendiri. Itu pandangan peribadi saya. Jadi, mungkinlah daripada apa yang Prof. Supyan terangkan tadi (gangguan Internet). Kita kedepankan lagi dengan mengadakan ujian tatanegara bagi bakal wakil rakyat sebelum diterima masuk sebagai seorang pemimpin atau ahli Dewan Rakyat. Mungkin juga kita boleh lihat bagaimana pendekatan Brunei mendekatkan raja dan rakyat. Saya tidak sama sekali kata kita tidak rapat dengan raja. Rakyat Malaysia sentiasa dekat dengan raja. Jadi, itu sahaja pendapat saya, Puan Miti, untuk perkongsian ini. Terima kasih.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (2:40:30 – 2:42:36)

Terima kasih. (ketawa) Menarik idea itu. Kena ambil ujian tatanegara itu menarik. Saya rasa, yang itu nanti mungkin dalam perlumbagaan parti itu perlu ada di situ sebab sekarang ini, apa yang keluar itu dipilih oleh parti itu sendiri. Kalau kita boleh pilih dari awal, ia jadi cerita yang mudah. Tetapi itu satu idea yang menarik, Prof. Sebab kita melihat bagaimana, sebenarnya perkara ini bukan perkara baharu yang dibincangkan. Sampaikan ada bahasa-bahasanya yang agak kasar. Sudah lama di sini tetapi bercakap bahasa Melayu pun tidak pandai. Sebenarnya perkara-perkara ini walaupun nampak kecil tetapi rakyat kita, saya boleh katakan, kita semakin celik. Kita semakin tahu menilai. Apabila kita semakin tahu menilai, kita semakin banyak sumber untuk mencari pengetahuan dan membuat perbandingan. Ada *pros and cons*. Semakin bagus, semakin celik dan semakin, kalau orang Kelantan, dia kata, *bijjok*. Terima kasih, Prof. atas pandangan. Jadi, saya ada satu soalan untuk Prof. Dr. Supyan Hussin. Saya tertarik dengan cadangan Prof. untuk bagaimana cadangan dalam memartabatkan aspirasi rakyat dalam memartabatkan institusi beraja. Salah satu cadangan yang Prof. berikan tadi adalah kepada media. Saya percaya, media perlu memainkan peranan yang penting. Tetapi pada hari ini, Prof., kita melihat dari segi adab. Dari segi adab, etika, perkara itu gagal untuk dilaksanakan oleh media.

Soalan: Jadi, adakah Prof. berpandangan bahawa media-media yang hendak memainkan peranan untuk menyampaikan aspirasi rakyat itu perlu dikawal selia oleh satu badan kerana ia nanti akan keluar cerita, kita tidak pernah maju ke hadapan. Semua hendak control. Kita pernah melalui satu zaman yang semua maklumat disimpan dan dikawal. Jadi, kita kononnya hendak pergi ke zaman yang lebih terbuka. Jadi, apakah pandangan Prof.? Silakan, Prof.

Prof. Dr. Supyan Hussin (ahli panel) = (2:42:37 – 2:47:18)

Baik. Terima kasih untuk soalan berkenaan. Ya, saya dapati bahawa media ialah satu platform yang menorobosi atau merentasi semua kaum, semua penduduk, semua agama. Oleh sebab itu, perlulah ada penasihat. Kalau kita kata kita ada tentera, kita ada penasihat tentera itu terdiri daripada orang yang pakar dalam bidang agama dan pakar dalam bidang adab dan juga adat budaya Melayu. Mesti ada. Kita ambil contoh, di pejabat majlis daerah, perbandaran, kita perlu ada penasihat daripada ustaz dan juga orang daripada perlembagaan. Kita ambil iklan sahajalah. Mereka buat iklan, jual tayar. Mereka bayarlah, iklan ini harganya RM3000. Katalah dia letak di papan tanda mana-mana. Baik. Kemudian, dia letak gambar perempuan separuh bogel. Jadi, dia hendak jual tayar atau jual perempuan? Mungkin perempuan itu sebagai iklan untuk daya tarikan. Jadi, orang yang meluluskan melihat bahawa duit daripada sewa itu mungkin memberi sumbangan kepada majlis daerah, perbandaran tetapi dari segi akhlak, tidak ada. Samalah dalam bidang media juga perlu ada orang yang menjadi penasihat dari sudut agama dan Perlembagaan supaya apa yang dibentangkan sampai kepada masyarakat. Pada media itu haruslah memenuhi aspirasi rakyat ataupun akhlak dan acuan kita sebagai orang-orang Nusantara. Kalau di Barat, mereka boleh memaparkan apa sahaja dalam media. Mereka ialah masyarakat terbuka, apatah lagi mereka meletakkan satu pegangan. Maknanya, dia manusia bebas. Semua sama di sisi Tuhan. Manusia bebas menyatakan apa-apa hingga LGBT, berita tentang keburukan-keburukan, semua dipaparkan secara bebas. Hari ini kita mendapati ada pihak-pihak tertentu sama ada individu, organisasi maupun kerajaan boleh membeli media untuk memaparkan berita-berita yang menyebelahi mereka, memberi keuntungan kepada mereka. Jadi, kita mendapati bahawa media boleh dibeli. Pada masa yang sama, kita tidak mahu membeli media untuk memaparkan benda yang kita mahu sahaja dipaparkan tetapi kita mahukan rasa tanggungjawab, akhlak, moral dalam diri mereka mempunyai batas-batas dalam

memaparkan sesuatu kepada masyarakat. Jadi, ini yang disebut *self regulation*. Maknanya, kalau sesuatu media memaparkan apa sahaja yang dia suka, mengolah rasa dan juga berita untuk kepentingan tertentu, maka kita akan dapati negara kita akan berkecamuk. Hari ini kita dengar, ada portal dalam talian yang dibiayai oleh sumber negara luar, sumber pihak asing yang memberikan belanja untuk pengoperasian portal tersebut. Portal itu kita lihat banyak memaparkan berita-berita yang memburukkan Islam, mencemarkan imej Islam, membuat provokasi terhadap ustaz, ulama dalam Islam dan memberi populariti kepada pihak-pihak tertentu termasuk kelompok-kelompok yang lain daripada Ahli Sunnah Wal Jamaah. Akhirnya, apabila masyarakat membaca, melihat hal-hal dalam media ini, kita boleh rasa berkecamuk. Jadi, inilah antara usaha yang dibuat oleh pihak-pihak Barat yang memberi syarat-syarat tertentu kepada media kita. Jadi, pada pandangan saya, kita perlu ada penasihat-penasihat daripada satu pihak tentang urusan agama, satu lagi pihak dari sudut budaya dan juga pemikiran Melayu. Kenapa disebut Melayu? Kerana penduduk induk dalam negara kita terdiri daripada 69 peratus Melayu dan bumiputera. Jadi, ini harus diberi keutamaan. Bukan kita menafikan hak orang lain tetapi penduduk yang ada di sini ialah lebih ramai. Jadi, Islam itu diletakkan sebagai agama Persekutuan kerana bagi meraikan penduduk induk. Ini kita jangan lupa. Kita tidak boleh kata Islam sama rata dengan agama lain, kaum Melayu sama rata dengan kaum lain. Sedangkan, kita tahu bahawa peruntukan Perlembagaan itu adalah bagi menjaga keharmonian rakyat seluruhnya. Terima kasih.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (2:47:20 – 2:48:49)

Terima kasih, Prof. Jadi, maksudnya kita perlu juga ada sedikit kawalan. Maksudnya ada batas bagi setiap apa yang diperkatakan itu. Mungkin kaedah untuk kita mengawal perlu diperhalusi semula. Terima kasih, Prof. Jadi, soalan yang berikut ini tidak sah kalau saya tidak tanya kepada penyandang Kursi ini. Jadi, saya perlu tanya juga kepada pengucap tama kita, kalau boleh bertanyalah. Saya tertarik dengan satu komen daripada pelayar kita, "Institusi pendidikan kena selaraskan, martabatkan Rukun Negara, semaikan perpaduan masyarakat majmuk dari awal." Jadi, soalan saya sebenarnya, apabila kita melihat tentang semaikan perpaduan masyarakat majmuk, martabatkan Rukun Negara, kita sudah lihat kajian-kajian, contoh yang pernah dijalankan oleh Prof. Ulung, Datuk Dr. Shamsul Bahri. Hampir 20 tahun untuk kajian terhadap perpaduan. Kemudian, apabila kita melihat kepada martabatkan

Rukun Negara, persatuan-persatuan di sekolah ada dan di universiti-universiti ada dan institusi pendidikan kita pun sudah melalui beberapa kali penyelarasan sebenarnya.

Soalan: Jadi, pada pandangan Prof., sebenarnya kenapa yang masih tidak boleh capai walaupun separuh? Maknanya, kita masih lagi macam terpaksa bermula dari awal seakan-akan usaha-usaha yang dilaksanakan selama ini seperti mencurah air ke daun keladi. Silakan, Prof.

Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz (penyampai ucap tama) = (2:48:54 – 3:02:05)

Terima kasih, Puan Miti. Sangat menarik. Kalau kita bercakap tentang perpaduan, seawal Rancangan Malaysia Kedua, 1971, kita bercakap tentang perpaduan, bercakap tentang Rukun Negara. Kita bercakap dari dahulu sampai sekarang. Sebab saya fikir, tidak ada masalah. Perpaduan ialah *it's a process*. *You will never find end to it. You will never ever to put a fullstop to it.* Tidak boleh hendak letak, kita sudah cukup perpaduan. Tidak ada. *That's not such a point.* Tidak ada. Perpaduan ialah sesuatu yang *it's go through a process*. Melalui proses. Jadi sekarang ini, kalau kita lihat, dahulu semasa kita menetang Malayan Union, perpaduan itulah yang menyebabkan gagalnya gagasan British. Kenapa Malayan Union gagal? Kerana perpaduan. Kekuahan perpaduan itu telah menyebabkan gagalnya gagasan British yang merupakan penjajah hampir satu pertiga dunia. British ialah penjajah pada hampir satu pertiga dunia tetapi gagasannya gagal apabila datang ke Tanah Melayu. Sebab apa? Perpaduan orang Melayu, menunjukkan kuatnya. Kemudian, kita hendak merdeka, kita bersatu padu lagi dan mencapai satu peruntukan utama yang membentuk Perlembagaan, Perkara 153. Kalau bukan kerana perpaduan, kita tidak akan dapat membentuk Perkara 153. Kita tidak akan dapat memberi kuota untuk orang Melayu, tidak akan dapat menjaga kepentingan sah komuniti lain. Itu juga simbol perpaduan. Kemudian, perpaduan ranap pada tahun 1969 dengan berlakunya peristiwa 13 Mei. Kenapa? Dua punca utama adalah mempersoalkan kedudukan bahasa Melayu dan juga kuota-kuota untuk orang Melayu. Di situ bermulanya titik hitam perpecahan dan gagalnya aspirasi Perlembagaan pada tahun 1957. Maka, mahu dibentuk masyarakat baharu, menyusun semula kerana dianggap kedudukan jurang ekonomi itu telah menyebabkan berlakunya perpecahan. Sebenarnya, bukan sistem yang menyebabkan perpecahan. Daripada kajian-kajian yang saya baca, lebih kepada jurang ekonomi yang menyebabkan berlakunya perpecahan. Jadi, bagi memaksudkan perpaduan, maka jurang ekonomi itu harus didekatkan. Justeru pada tahun 1970-an diperkenalkan Dasar

Ekonomi Baru, menyusun semula rakyat dengan mewajibkan penggunaan bahasa Melayu dalam urusan rasmi. Maka, dipinda Perkara 152 dalam Perlembagaan dengan memasukkan setiap urusan rasmi hendaklah digunakan bahasa Melayu. Dimasukkan dalam Fasal 4, menyatakan bahawa tidak boleh mempersoalkan isu-isu sensitif. Jadi, pindaan-pindaan Perlembagaan itu telah disusun untuk membolehkan berlakunya perpaduan. Tetapi rupa-rupanya kebebasan yang disaduri oleh *order* baharu dunia tentang kebebasan hak asasi ini menjadi satu penyebab, pencetus berlakunya perpecahan, ketidaksepadan atau gagalnya kita untuk mencapai satu perpaduan yang lebih mantap, kalau dalam istilah yang digunakan oleh Prof. Shamsul Amri, kesepadan, bukan perpaduan. Jadi, kita tidak akan mencapai perpaduan ini. Tuan-tuan dan puan-puan yang saya hormati sekalian, setakat pendidikan sahaja, tidak akan mencapai perpaduan. Perpaduan ini juga hendaklah disusuli dengan kesaksamaan dalam pembahagian ekonomi. Yang menyebabkan rasa tidak selesa, kita lihat insiden di Taman Medan, kita lihat insiden di Kampung Rawa, awal tahun 2000. Itu menyebabkan berlakunya perpecahan dan perpaduan itu tidak tercapai. Itu satu dimensi. Maknanya, pada saya, perpaduan hanya akan dicapai apabila ekonominya seimbang. Kerajaan memperkenalkan kemakmuran bersama, itu sebenarnya asal daripada dasar ekonomi. Kalau kita baca betul-betul Dasar Ekonomi Baru, bukan untuk orang Melayu sahaja. Ia adalah untuk semua kaum. Silap kalau orang kata Dasar Ekonomi Baru hanya untuk orang Melayu. Jadi, kita orang Melayu kena baca sebenarnya, adakah ia hanya memanfaatkan orang Melayu atau juga komuniti lain. Siapa sebenarnya mendapatkan *portion* yang paling besar dalam Dasar Ekonomi Baru? Itu satu, pendekatan ekonomi. Yang kedua, sistem pendidikan ini pada saya, ia mudah dicapai. Tuan-tuan dan puan-puan, yang ada dalam *group* ini juga, ramainya yang dididik dengan satu sistem pendidikan sahaja. Saya, Prof. Supyan pun daripada pendidikan Melayulah. Kita semua dari sekolah kebangsaan. Pada saya, sebenarnya bukan salah sistem pendidikan, bahkan pendidikan kita, silibus kita sebenarnya ditiru oleh negara-negara lain. Jadi, kita mempunyai susunan pendidikan yang mantap, kukuh. Jadi, sekarang orang kata *vernacular school* ialah penyebab kepada ketidaksepadan, penyebab kepada tiadanya perpaduan. Saya sudah menggesa Kementerian Pendidikan, cepat-cepat dan buat satu *research* yang sangat besar. Tetapi saya tahu mungkin ada *political barrier* untuk membuat benda ini. Kajian yang besar-besaran untuk menunjukkan adakah benar kewujudan *vernacular school* telah menyebabkan ketidaksepadan atau menggagalkan perpaduan. Ini penting, pada saya. Sebab cakap-cakap itu mungkin ada benarnya. Dengan tidak

mengamalkan bahasa Melayu yang kita bincangkan tadi, tidak pandai berbahasa Melayu. Sebab dalam Malaysia sekarang, perkara yang menyatupadukan, yang ada dalam Perlembagaan itu ialah bahasa Melayu sahaja. Ia merupakan bahasa kebangsaan. Bahasa kebangsaan ini apa? Ia satu tindakan untuk menyatupadukan dari segi dimensi politik. Kita perlukan bahasa. Bahasa itu jiwa bangsa. Hilang bahasa, tiadalah bangsa. Jadi di sini, kalau kita mahu mengangkat, kita gunakan pendekatan pendidikan, betul. Jadi, kita teliti sistem pendidikan. Kalau dari silibus, memang bagus. Keduanya, dari segi sistem persekolahan yang belum diuji, belum dikaji secara *imperical*, betul atau tidak *vernacular school* telah menyebabkan perpecahan. Sekarang ini anggapan-anggapan sahaja. Apabila kita ada kajian yang tuntas, kajian yang betul-betul menyeluruh, maka dapat dibuktikan betul atau tidak *vernacular school* yang menyebabkan perpecahan. Sebagai seorang ahli akademik, kita perlukan *imperical evidence*. Setakat kajian sikit-sikit yang dibuat oleh individu pensyarah, pada saya, itu belum lengkap. Ia perlu dilakukan oleh kerajaan sendiri sebab kerajaan yang mahukan *political will* untuk mengubah, menambah baik ataupun memansuhkan *vernacular school*. Kita jangan buat sesuatu yang boleh memburukkan keadaan perpaduan. Okey. Satu lagi orang bercakap tentang pendidikan sejarah boleh menyatupadukan masyarakat. Ya, saya setuju. Selagi kita tidak bersatu dalam sejarah negara, kita berpecah-pecah dalam sejarah, kita tidak akan mencapai perpaduan. Selagi kita tidak bersatu dalam sejarah, begitu juga kita tidak bersatu dalam hala tuju dan aspirasi masa hadapan dan kita tidak akan mencapai perpaduan. Adakah kita sekarang mencapai satu titik kita setuju dengan semua fakta sejarah? Saya rasa, tidak. Pengalaman saya sebagai pakar rujuk dalam buku teks Sejarah bagi sekolah-sekolah menengah, tingkatan 4 dan tingkatan 5, menunjukkan bahawa kita tidak boleh bersatu padu dalam sejarah. Selagi kita tidak bersatu padu dalam sejarah negara, dengarlah cakap saya, kita tidak akan mencapai perpaduan. Keduanya, selagi kita tidak bersatu dalam aspirasi negara, mencapai cita-cita negara, kita tidak akan mencapai perpaduan. Tetapi syukur alhamdulillah, kita sebenarnya bak kata Prof. Shamsul Amri, berperang di media sosial tetapi kita tidak berparang di luar sana. Kita mempunyai titik-titik perpaduan atau wahana perpaduan tetapi saya fikir, itu sangat kecil, bukan hendak perkecilkkan tetapi elemen yang kecil dari segi penglibatan kerajaan, penglibatan masyarakat terbanyak. Tetapi dari segi penglibatan rakyat itu sendiri, bukan kerajaan yang buat. Akhir sekali, saya hendak katakan bahawa perpaduan memerlukan *top down, so bottom up*. Kita tidak boleh mencapai perpaduan kalau kerajaan sahaja yang mahu. Tubuhlah kerajaan,

tubuhlah kementerian, buatlah sekretariat Rukun Negara dan sebagainya tetapi kalau rakyat tidak mahu, tidak akan jadi. Bagaimana rakyat hendak? Maknanya, kesedaran dan penghayatan tentang kepentingan negara. Diletakkan dalam aspirasi sejarah negara sebagai satu motivasi untuk kita mencapai perpaduan. Jadi secara umumnya, faktor-faktor yang terlibat dalam perpaduan ialah, pertama, dari segi ekonomi. Jurang ekonomi itu akan menyebabkan ketidakselesaan dan tidak akan mencapai perpaduan. Kedua, dari segi sistem pendidikan. Saya lebih cenderung untuk menyatakan bahawa satu sistem pendidikan adalah lebih baik dan penggunaan bahasa. Satu bahasa adalah lebih baik. Walaupun kita mungkin ada, contoh negeri Sarawak mempunyai dua bahasa bagi negeri tersebut, mungkin perpaduan di Sarawak sangat bagus dalam kalangan orang Sarawak. Jadi di sini juga kita perlu menilai. Seterusnya, kita perlu bersatu hati dalam menentukan sejarah negara dan juga aspirasi negara. Justeru, pendidikan tentang kenegaraan, saya tidak sekali lagi tidak boleh tidak bersetuju dengan rakan saya, Prof. Hazmi. Memang ketatanegaraan itu penting. Saya tahu, di Malaysia tidak ramai profesor *nationhood education*. Profesor yang bercakap tentang ketatanegaraan. Walaupun kita sudah menuju fakulti-fakulti berkaitan dengan kenegaraan seawal 1970-an atas sebab berlakunya peristiwa 1969. Kita tubuhkan fakulti-fakulti sains sosial dan kemanusiaan. Kalau bercakap tentang Rukun Negara, saya agak *superficial* sebab orang baca Rukun Negara, lima prinsip. Orang tidak baca matlamat negara. Terima kasih.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (3:02:07 – 3:02:46)

Terima kasih, Prof. atas penerangan. Jadi, kita ada satu lagi set soalan. Okey. Soalan yang berikutnya saya tujukan kepada Dr. Abdullah Jalil. Kita difahamkan bahawa Dr. Fareed ada *engagement* selepas ini. Jadi, kita ucapkan terima kasih kepada Dr. Fareed atas kesudian beliau untuk turut bersama-sama kita dalam program pada petang ini. Insya-Allah, panjang umur, murah rezeki kita akan berjumpa lagi, Dr. Untuk soalan kepad Dr. Abdullaah...

Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli (ahli panel) = (3:02:46 – 3:02:52)

Puan Miti, saya pun sebenarnya ada *engagement* pukul 5.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (3:02:53 – 3:03:54)

Okey, Prof. pun ada *engagement* juga? Jadi penganjur, bagaimana? Tidak mengapa, kita berakhir dengan soalan kepada Dr. Abdullah dan kemudian kita boleh tamatkan. Untuk Prof.

Madya Dr. Mohd Hazmi, terima kasih kita ucapkan atas kesudian untuk *join* pada petang ini. Sedikit sahaja untuk soalan yang terakhir. Soalannya biasa sahaja, Dr. tetapi mungkin perlu diperjelaskan serba sedikit apabila Dr. menyatakan angkat sumpah jawatan Yang Dipertuan Agong.

Soalan: *Kalau kita lihat, sumpah jawatan Yang Dipertuan Agong itu menggunakan ganti nama kami. Jadi, mungkin ada falsafah, penerangan atau makna di sebalik penggunaan kami itu. Adakah mewakili institusi atau batang tubuh sahaja atau bagaimana? Silakan.*

Ustaz Dr. Abdullaah Jalil (ahli panel) = (3:03:56 – 3:05:24)

Baik. Terima kasih. (doa pembuka bicara) Saya bukan ahli bahasa Melayu. Saya bukan tokoh bahasa Melayu. Kalau kita tengok, ulama mengatakan bahawa, kalau tengok dalam al-Quran pun, Allah banyak guna Kami. Dari segi bahasanya, ada ulama mengatakan kami itu untuk membesarkan dan ada guru-guru saya yang mengatakan, Kami itu merujuk kepada Allah SWT dan sifat-sifat-Nya, Yang Maha Tinggi, Yang Maha Mulia, Yang Maha Agung dan sebagainya. Apabila Yang Dipertuan Agong menggunakan kami, saya percaya ia merujuk kepada bukan satu batang tubuh. Pastinya tidak merujuk kepada satu batang tubuh kerana bukan sahaja dari segi bahasa, dari segi usaha pun, seorang diri tidak boleh buat. Jadi, mestilah ia merujuk kepada institusi raja-raja, Majlis Raja-Raja dan semua pihak yang memberi taat setia dan menyumbang kepada pemerintahan raja, pentadbiran diraja. Maka, itulah falsafah di sebalik perkataan kami. Bukan hanya kepada individu tetapi kepada institusi yang lebih besar. Terima kasih.

Puan Miti Fateema Sherzeela Mohd Yusoff (moderator) = (3:05:26 – 3:09:39)

Terima kasih, Dr. Jadi, secara keseluruhannya kita boleh dapati bahawa perbincangan kita pada petang ini, kita bermula dengan tajuk “Kepimpinan Melayu dan Institusi Raja-raja: Peranan, Visi dan Misi Kepimpinan”. Daripada perbincangan yang kita sudah laksanakan pada petang ini, boleh disimpulkan sebenarnya kedua-dua sisi ini memang memainkan peranan yang sama banyak. Maksudnya, tidak boleh satu pihak sahaja bergerak tanpa pihak yang satu lagi. Jadi, apa yang dapat saya simpulkan untuk perbincangan pada petang ini ialah ada beberapa perkara. Maksudnya, semua pihak memainkan peranan dan kemudian, kita ada tiga elemen di sini. Pertama ialah institusi raja-raja. Kedua ialah pemimpin politik. Ketiga

ialah rakyat. Jadi, apa yang berlaku pada hari ini, tanpa kerjasama dan penyelarasan ataupun kesefahaman yang baik antara tiga pihak ini menyebabkan apa yang kita harapkan untuk memartabatkan institusi raja-raja tidak dapat disempurnakan dengan baik. Jadi, kita sebagai rakyat, saya percaya bahawa kita juga perlu peka ataupun sedar terhadap pemilihan-pemilihan yang dibuat untuk mewakili suara kita. Sebagai orang yang telah dipilih untuk mewakili suara-suara rakyat juga perlu sedar bahawa tanggungjawab mereka perlu menunjukkan contoh yang baik kepada rakyat untuk menghormati institusi raja-raja. Saya suka untuk sebutkan juga daripada pihak raja juga saya percaya bahawa rajalah yang memainkan peranan yang sangat besar kerana raja sebenarnya, apabila institusi raja-raja itu hendak dimartabatkan, sebolehnya institusi ini sewajarnya lari daripada fitnah, aib yang terbuka. Jadi, sebenarnya tanggungjawab yang di atas lagi besar. Jadi, setiap peringkat memainkan peranan yang sangat besar. Di samping itu, ada *variables*. Maksudnya, sokongan-sokongan sekeliling seperti ahli akademik, orang-orang yang dalam bidang dan disiplin masing-masing, ahli agama, guru-guru dan sesiapa sahaja yang berada di sekeliling, berada dalam lingkungan institusi ini seharusnya juga membantu memainkan peranan yang lebih baik. Jadi, kita berakhir di sini Terima kasih banyak-banyak kepada semua ahli panel, kepada pengucap tama, Datuk Prof. Dr. Shamrahayu Ab. Aziz. Kepada ahli panel, Prof. Dr. Supyan Hussin, Dr. Abdullaah Jalil, Dr. Fareed Hassan dan juga Prof. Madya Dr. Mohd Hazmi Mohd Rusli yang bersama-sama kita pada petang ini. Kita harapkan perbincangan kita pada petang ini, apa yang dikongsikan oleh panel-panel sebentar tadi memberi manfaat kepada kita. Kita alu-alukan cadangan-cadangan rakan pelayar kepada Gabungan Demi Melayu untuk melaksanakan lebih banyak program ini pada masa akan datang. Ada perkara-perkara yang kita sembang-sebangkan, bincang-bincangkan, kita perkatakan petang ini agak sensitif dan memang agak sakit apabila didengari. Tetapi untuk ke arah yang lebih baik, saya percaya dengan adab, kaedah yang elok, tatasusaha yang kena pada tempatnya, ia satu perkara yang wajar untuk dilaksanakan dan boleh dibincangkan secara terbuka. Jadi, segala yang baik itu datang daripada Allah SWT, yang buruk itu datang daripada saya sendiri dan mewakili semua ahli panel, mewakili pihak penganjur, kami sekali lagi mengucapkan ribuan terima kasih kepada rakan pelayar di luar sana. Insya-Allah, panjang umur, murah rezeki, jumpa lagi. Terima kasih.